

Rokonai Lajos Simon. Szocializációs közegek, informális tanulási szinterek élete első felében

*Horváth H. Attila**

DOI: 10.21549/NTNY.35.2021.4.6

A tanulmány annak a Rokonai Lajos Simonnak mutatja be élete első szakaszát, akire a hálás bakonyi levonték, mint vezetőre, pártfogóra, lelkiatyára gondolnak, ahogy azt márvány emléktáblán is megörökítették. Kevés forrás áll rendelkezésre a cisztercita szerzetes tanárról, aki önként elkísérte Zircről a 800 bevagonírozott levontét Németországba 1945. február 28-án. Ez az írás arra vállalkozik, hogy a tények töredékeiből, apró cserepekből építkezzen, és azokat kiegészítse társadalom-, kultúr- és mentalitástörténeti vonatkozásokkal. A választott megközelítésnek a jogosultságát a szocializációs közegek (agencies of socialization) fogalma adja (Giddens, 2006), amely a szocializáció és az enkultúráció szintereiként számításba vehető csoportokat vagy társadalmi kontextusokat jelöli. Giddens a szocializációs közeget mindig strukturálnak tekinti, ami arra készteti az egyént, hogy a társadalmi gyakorlatban egy bizonyos keretrendszerben vegyen részt. Giddens úgy tartja, hogy az egyén életének egyes szakaszaiban ezen közegek közül több is szerepet játszhat, voltaképpen annyi szocializációs közeg létezik, ahány csoportban vagy társadalmi helyzetben az emberek életük egy számottevő részét eltöltik (Giddens, 2006, p. 143-147). A szocializációs hatással egyidejűleg informális tanulás is történik, így az adott keretrendszer hatása nemcsak az abban eltöltött időtől függ, hanem attól is, hogy milyen intenzitású a részvétel, milyen maga az egyén és mennyire reflektál a saját informális tanulására (Horváth H., 2011b, 2019). Rokonai életének főbb helyszínei ismertek, így ezeket a szociális közegeket vizsgálva kaphatunk kiegészítő információkat a fragmentált életrajzhoz. Itt kereshetjük, ezekben a keretrendszerekben, hogy az azokkal folytatott interakciók során milyen benyomások, jellemformáló hatások érték/érhettek a cisztercita szerzetes tanárt. Az így nyert apró tényekből, következtetésekből, valószínűsítésekből próbáljuk körvonalazni Rokonai emberi, pedagógusi-szerzetesi vonásait.

Kulcsszavak: Rokonai Simon, levante intézmények, szocializációs szinterek, informális tanulás, ciszterciek

Bevezetés

1996. augusztus 5-én adta hírül a Veszprémi Napló, hogy a „hadifogságból ötven éve hazatért levonték [...] a velük sorsközösséget vállaló Rokonai Simon plébános emlékére állítanak tisztelgő táblát a nagyesztergári templomban”.¹ Két héttel később Szendi József érsek megáldotta a 200 éves templomot és Rokonai Simon emléktábláját.² 2015-ben újraszentelték a nagyesztergári templomot és megemlékeztek Rokonai Simon tetteről.³

Ki volt Rokonai Simon? Miért helyeznek el tiszteletére márványtáblát fél évszázados távlatból? Mit az, amit tett, amiért így emlékeznek rá, és ami 76 év múltán sem feledhető?

* Egyetemi tanár, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Intézet, horvath.h.attila@ppk.elte.hu

1. Veszprémi Napló, 1996-08-05 / 182. szám

2. Veszprémi Napló, 1996-08-18 / 192. szám

3. Magyar Kurír, 2015. 06. 17.

Ha a világhálón kutatunk az életrajza után, akkor csak kevés információt találunk. Egy pár soros összefoglalóban szerepel a következő két mondat: „1945. február 28-án, a zirci vasútállomáson önként csatlakozott a három járásból nyugatra vitt levente-korú fiatalokhoz. Több mint egy évig maradt velük és a hozzájuk csatlakozókkal, 1946. május 7-én 800 fiattal érkezett Kaposvárra.”⁴ Az emléktáblán megemlített helységnevek a leventék megpróbáltatásainak, gyötrelmeinek egy-egy állomását jelölik, amelyekben az a közös, hogy mindvégig számíthattak Simon atyára, aki – ahogy a táblára rögzítették – „vezetőnk, pártfogónk, lelkiatyánk volt” (vö. 1. kép).

Bár ennek a tanulmánynak a középpontjában Rokonai Simon áll, de néhány szót szólni kell a leventékről, a levente intézményéről, amelyet az 1921. évi LIII. a testnevelésről szóló törvénnyel hozott létre, és minden 12 és 21 év közötti, az iskolát már elhagyó fiúra vonatkozott. A törvény előírta a heti 3 óra testgyakorlási kötelezettséget az év legalább nyolc hónapjában. „A leventeköteles ifjakat három korcsoportba sorolták, és ennek megfelelően határozták meg a képzés tartalmát is” (Gergely & Kiss, 1976, p. 69). A legfiatalabbak sportoltak és erkölcsi nevelésben részesültek, a legidősebbek már 2/3 rész katonai, 1/3 sport képzést kaptak. A leventék különféle sportágakkal ismerkedtek, de a vezetőik azokat részesítették előnyben, amelyek jól szolgálták a katonai felkészülést (Horváth H., 2011b). Nem lehet elvitatni, hogy a félig-meddig rejtett militáns szándék mellett a levente támogatta az ifjúsági testnevelést (különösen a sportegyesületekkel való együttműködésben), és elősegítette a tömegsportok kialakulását. A vizsgált időszakban a sport már világszerte tömegek időtöltésévé vált, amiben Magyarország jó pozíciót foglalt el (Horváth H., 2011b). A levente intézményének a történelmi megítélésében is érzékelhetők változások, amelyek összefüggést mutatnak Horthy személyének és a nevével jelzett időszak történettudományi értékelésével (Turbucz, 2014). Különböző visszaemlékezésekből látható, hogy milyen sokféle tapasztalat kapcsolódik a leventéhez (Horváth H., 2011b), amelyek alapján a sommás negatív megítélés nem állja meg a helyét.

A fentebb idézett pár sor is érzékelteti azt az emberi helyállást, amit Rokonai a bevagonírozott leventékhez való önkéntes csatlakozása jelentett, és még inkább a visszatérésükben játszott szerepe, amiről csupán a hazatérés dátumát és a helyszínét említi szöveg. Ezt a nevezetes tettet, illetve a bakonyi leventék és Rokonai Simon kapcsolatát, annak a közel 15 hónapnak történetét, amikor a leventékkel volt a bevagonírozástól és a német katonai kiképző ponttól az amerikai fogságba esésén keresztül a francia hadifogságig tartó időszakban, egy másik tanulmányban mutatom be. Bár azokban a napokban, hónapokban válnak igazán élessé a személyiségjegyei, ebben az írásban arra a kérdésre keresem a választ, hogy: Ki volt az az ember, aki rövid mérlegelés után úgy döntött, hogy felszáll a leventefiúkhöz a településnevekkel feliratozott marhavagonjukba? Miért vállalja az életveszélyt ismert és ismeretlen ifjakért?

4. Retrieved from [http://www.helyismeret.hu/index.php?title=Rokonai_\(Lajos\)_Simon](http://www.helyismeret.hu/index.php?title=Rokonai_(Lajos)_Simon). (2021. 07. 13.) Kitartó kutatással egy nekrológra is bukkanhatunk, ami csak néhány mondattal ad többet a minket érdeklő időszakról, de meglepő módon a nevezetes tettet nem említi. Mindössze annyival utal erre az eseményre, hogy: „A II. világháború végén francia hadifogságba esett” (-s-n,1984, p. 104).



1. kép Rokonai Simon emléktáblája a nagyessztergári templom falán

Szocializációs közegek és az informális tanulás

Nem sok adat, tény áll rendelkezésre annak, aki meg akarja rajzolni Rokonai Simon portréját. A tények töredékeiből, apró cserepekből építkezem úgy, hogy az életének főbb helyszíneit ismerve azok társadalomtörténeti vonatkozásait, kultúr- és mentalitástörténetét megidézve keresem, hogy milyen benyomások, jellemformáló hatások érhatték. Azokat a szociális közegeket, informális tanulási színtereket vizsgálom, ahol jelentősebb időt eltöltött, amelyekkel folytatott interakciók során – joggal feltételezhetően – tartós hatások érhatték.

Giddens (2006) a szocializációs közeget mindig strukturálnak tekinti, ami arra készíti az egyént, hogy a társadalmi gyakorlatban egy bizonyos keretrendszerben vegyen részt. Úgy tartja, hogy az egyén életének egyes szakaszaiban ezen közegek közül több is szerepet játszhat, voltaképpen annyi szocializációs közeg létezik, ahány csoportban vagy társadalmi helyzetben az emberek életük egy számottevő részét eltöltik (Giddens, 2006, pp. 143-147). A szocializációs hatás a részvétel idején túl függ attól is, hogy milyen intenzitású és nyilván magától az egyéntől is (Horváth H., 2011b).

Kozma (1999) a szocializációs színtereket formális, nem formális és informális nevelés terepeként értelmezi. Az elsőhöz az iskolát kapcsolja, az utóbbi kettőhöz a családot, a szomszédságot, a munkahelyet, a katonaságot, a politikát, a vallást és a médiát sorolja. Definíciójában az általános megfogalmazású „társadalomba való beilleszkedés” helyett a tanulás, a közös tér és a csoport kap hangsúlyt. „A szociális tanulás [...] az egy térben élő és tevékenykedő egyének és csoportok közé való beilleszkedés” (Kozma, 1999, p. 147).

A szocializáció más megfogalmazásban szereptanulást jelent, a szerepekkel kapcsolatos magatartássémák, valamint kognitív képek, helyzetfelismerési támpontok kialakulását foglalja magába. Míg Kozma (1999) a szocializációs színterek nevelési szerepét emeli ki, addig én a tanulási oldalt, a folyamatnak ezt a tanulás jellegét kívánom hangsúlyozni, amely lehet tudatos és tudattalan, értelmi és érzelmi, reflektált és reflektálatlan stb., de mindenképpen az egyén sajátosságait magán hordozó tevékenység (Horváth H., 2011b). A szocializációs közegekben nemcsak szociális tanulás folyik, hanem például szakértői tudás megszerzése, gazdagítása is (gondoljunk a munkahelyi tanulásra). A munkahelyi példánál maradva az egyén egyfelől az adott szakmai csoport kultúrájába, értékrendjébe, rítusaiba vonódik be, szocializálódik, másfelől elsajátít/hat/ olyan szakmai fogásokat,

tudásokat, amelyek megszerzésére a formális tanulás során nem volt módja, vagy olyan intenzitású lehetősége, mint a munkahelyen.

Az előbbieket alapján tartom fontosnak az informális tanulás fogalmának használatát a szocializáció mellett. Hogyan értelmezzük az informális tanulást? „Az informális tanulás a mindennapi élet természetes velejárója. A formális és nem formális tanulási formákkal ellentétben, az informális tanulás nem feltétlenül tudatos tanulási tevékenység, és lehetséges, hogy maguk az érintettek sem ismerik fel tudásuk és készségeik gyarodását” (Memorandum, 2000). Azt is elmondhatjuk az informális tanulásról, hogy „többszörre nem szándékos, és gyakran társadalmi tevékenységek melléktermékeként jelenik meg. Olyan élethossziglan tartó folyamat, amely [jellemzően] szervezetlen és rendszerezetlen, de mégis számottevő részét teszi ki bármely egyén tanulási tapasztalatainak élete során” (Horváth H., 2011a, pp. 58-59). Abban, hogy az így szerzett tapasztalatok tudatossá és így szándékosan használhatóvá váljanak, meghatározó szerepe van a reflexiónak (Horváth H., 2019).

Az egyén magával hozott genetikai programja befolyásolja a tanulási folyamatot, és az állandó interakció a környezet és az egyén között a számtalan lehetőség közül egyre jobban körvonalazza a kialakuló személyes struktúrát. Az idő előre haladtával egyre inkább az egyén által választott személyek, társak, csoportok kínálják a mintákat, közvetítik, értelmezik a távolabbi környezet hatásait (Horváth H., 2011b). Tehát az egyén életútjának egyes szakaszaiban a választásaival befolyásol/hat/ja, hogy milyen szocializációs közeg lesz rá hatással. Ahogy Camus fogalmazott: „Bizonyos koron túl minden ember felelős az arcáért” (Camus, 1972, p. 130).

Nem szabad szem elől téveszteni, hogy a szociális közegek, az informális tanulási szintek elemzése csupán lehetőségeket tár fel, amelyek hatásai is sokféle módon érvényesülhetnek, és számtalan egyedi tapasztalathoz, értelmezéshez, jellemalakuláshoz vezethetnek. Mégis segítségül hívhatóak megközelíteni a vizsgált személyiséget. Nyilván sok helyütt csak feltételezéseket tudunk megfogalmazni arról, hogy milyen belső történések, érzelmi-gondolati változások, lelki folyamatok játszódhattak le Rokonai Simonban, hogy miként érlelődtek, formálódtak, szilárdultak meg a jellemvonásai. Meggyőződésünk, hogy a választott módszerrel lépésről lépésre a valós képhez közelítünk.

Szocializációs közegek életének első felében

Nem egy teljes életrajz elkészítésére vállalkozom, hanem itt és most annak a 35 éves férfinak az alakjáról próbálok néhány vonást megrajzolni, személyiségéről valamit mondani, aki néhány pillanat alatt eldöntötte, hogy a leventékkel tart, mert azoknak szüksége lehet emberi-lelki támaszra, amit plébánosként és pedagógusként ő meg tud adni nekik. Egy tetteből kiindulva keresem annak mozgatórugóit, próbálok fölvezetni a személyiséget az azt alakító szocializációs közegek, informális tanulási szintek alapján, mivel nagyon kevés életrajzi adat, belső gondolatokat rögzítő dokumentum áll rendelkezésre.

Milyen közegeket vizsgálhatunk Rokonai Simon esetében az igen eltérő terjedelmű források alapján?

Mindenképpen kell szólni a családról, a születési helyről, az iskoláról, a cserkészetről, a ciszterci rendről, a tanári és papi tevékenységről, valamint a médiumok szerepéről, konkrétan a rádióról. A vizsgált életszakaszban a felsorolt szocializációs közegek játszottak/játszhattak meghatározó szerepet Rokonai Simon személyes fejlődésében.

A család és a születési hely

Az elsődleges szocializációs közeg a család, de Rokonai családjáról vajmi keveset tudunk. A következő kevés tény áll a rendelkezésünkre: A Vajdaság déli csücskén, a pancsovai járás székhelyén, Pancsován született 1909.

június 12-én Pesztalics Lajos néven. Testvéröccse, József négy évvel később látta meg a napvilágot. Volt egy nővére is, Erzsébet, aki 1908. április 29-én született, és aki gyógyszerész diplomát szerzett a Budapesti Tudományegyetemen 1931. június 23-án (Szmodits, 2015). Az anyjukat Grób Máriaának hívták, az apjuk Pesztalics József, a pancsovai bíróságon volt telekkönyvvezető (Sárkány, 1904). A szülőkről ennyit tudunk. Abból, hogy mindhárom gyereket középiskolába iratták, arra következtethetünk, hogy középosztálybeliek lehettek. Valószínűsíthetően a trianoni békediktátum következtében hagyta el a család Pancsovát és került Budapestre. A Pesztalics testvérek a középiskolát már a fővárosban végezték el.

Az 1920-as évek végén történhetett a névváltoztatás Rokonaira, ami kapcsolódhatott ahhoz is, hogy öccsével együtt a papi hivatást választották (Walgand, 1991), de valószínűbb, hogy az apja közhivatalnoki pozíciója miatt került erre sor. A családnév-változtatások végigkísérték a 19-20. századi magyar történelmet. A névnyugatosítás legerősebb hullámát Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter 1933. évi rendelete indította el. A burkolt cél a közalkalmazottak és a közszolgálatban dolgozók névváltoztatásra ösztönzése volt, ezért is biztosított számukra kedvezményeket a rendelet. A belügyminiszter egy bizalmas körlevelében – két héttel a rendelet megjelenése után – úgy fogalmazott: „Ne állíthassa többé senki, hogy honvédségünk, tisztviselőink, leventéink, cserkészeink, sportolóink között és a lakosság többi rétegében helyet foglaló honfitársaink – mert idegen a nevek – nem magyarok” (Idézi: Nagy, 2009, p. 174).

A születési helyről, a járásszékhely Pancsováról már több információnk van. A járás a központon kívül 13 községet foglalt magában, és az 1900. évi népszámlálási adatok alapján lakosai száma 47857 fő volt, amelyből 19044 élt Pancsován (Reiszig, 2004). Torontál vármegye lakossága soknemzetiségű volt, a legnagyobb csoportot a szerb, a német, a magyar és a román anyanyelvűek alkották, de éltek itt szlovákok, horvátok és bolgárok is (Reiszig, 2004). Pancsován a lakosok 2/5-e szerb, másik 2/5-e német volt, a magyarok 1/5-öt sem tettek ki, viszont a városlakók közel 2/5-e beszélt magyarul. „A magyar elem a régebbi korban hatalmas volt itt – írta Hermann Antal, aki az 1880-as évek elején néhány esztendeig tanított a pancsovai főgimnáziumban, ahol tanártársa volt Fináczy Ernőnek⁵ –; most is uralkodik a város értelmiségében, és nem jelentéktelen támaszt nyert a környékbéli székely telepekben” (Hermann, 1891, p. 533). A magyar és szerb lakosok között a közvetítő nyelv a német volt. A városban több mint félezer katona és határőr is állomásozott állandó jelleggel.

A római katolikus hívek lelki szükségletét a minorita-atyák látták el. A városban „a népiskoláktól kezdve a középiskoláig számos különféle tanintézet áll[t] a mindkét nembeli tanulóifjúság rendelkezésére” (Fábián, 2004). Az 1910. évben, amikor törvényhatósági jogú város lett, a lakosság száma 20808 fő volt (Erdei, 2017). A város kedvező földrajzi adottsága, hogy „szemközt fekszik Belgráddal és a Száva torkolatával, az itt már hajózható Temes bal partján, egy negyedóránnyira annak a Dunába ömlésétől, Pancsovát az igen gazdag városok sorába emelte, amit a város történelmi és kulturális szempontból is a maga javára fordított” (Mák, 2019, p. 28). A kulturális élet gazdagságát mutatják az itt megjelenő újságok is. Az egyiket Fináczy Ernő szerkesztette Wigand János tanártársával.⁶

„Az árterületek közelsége révén határa igen termékeny, parasztjai és iparosai termékeiket a szerb fővárosban értékesítették” (Mák, 2019, p. 28). 878 önálló iparúzó és 529 önálló kereskedőt számoltak Pancsován. Köztük szerepel egy Pesztalics (Jekelfalussy, 1892), akiről a név és a hely azonossága miatt feltételezhetjük, hogy rokonságban állt Lajos családjával. A nagyipart képviselte a városi gázgyár, a sörgyár, Graumann Henrik gépjavító, vas- és faárú ipartelepe, a malmok és a téglagyárak (Fábián, 2004). Számos pénz és hitelintézet is

5. Fináczy Ernőt azzal bízták meg 1881-ben, hogy vegyen részt abban a fontos nemzeti misszióban, amelynek célja, hogy a pancsovai állami főreáliskolából fokozatos átalakítással főgimnáziumot létesítsenek.

6. A Végvidék c. első pancsovai magyar közművelődési és társadalmi lap 1883-tól 1884-ig jelent meg. (Mák, 2019)

működött Pancsován. Városi polgárisodott jellegét és sokszínűségét az is erősítette, hogy a hajózási útvonalba is beletartozott, a m. kir. Folyam és Tengerhajózási Társaságnak volt itt állomása. Kedvező vízállásnál a helyi hajójárat is indult Belgrád és Zimony felé (Fábián, 2004).

Ez a sokszínű, lüktető város, a gyermekkorát meghatározó környezet hatással volt Rokonai Pesztalics Lajosra. Nekrológ írója szerint: „Temperamentumának délszlávós, ellágyulásra, kitörő lelkesedésre, borongós hangulatokra és pillanatnyi föllobbanásra hajlamos szóttesét magán viselte egész életében” (-s -n, 1984, p. 103.). Szülővárosától a németnyelv-tudásának a megalapozását és a gyakorlatiasságát köszönhetette. A táj szépsége kirándulásokra és a várostól való elhúzódnásra, a szemlélődésre is lehetőséget adott. A család helyzete megengedte, hogy jó iskolákba járjon, a testvérek sikere inspirálóan hathatott rá.

Iskolái

Az elemi iskolájáról, hogy hol és hogyan végezte, nem találtam adatot. Joggal feltételezhetjük, hogy ez Pancsován történt. Az biztos, hogy a középiskola V. osztályában Pesztalics Lajos a Budapesti Magyar Királyi Középiszkolai Tanárképző-Intézeti Gyakorló Főgimnáziumnak,⁷ a Trefort utcai „Mintagimnázium”-nak a tanulója volt (Értésítő, 1924, p. 27), ahova az öccse is követte.

A Mintagimnázium 1873-ban Kármán Mór terve alapján jött létre a leendő tanárok gyakorlati képzésére. Ahogy az alapító okirat fogalmaz: „...oly mintaszerű iskolai életnek adja képét, amelyben a tanítványok erkölcsi és értelmi haladása az egész tantestület gondját képezi, és mely a tanárjelöltnek buzdító példaul, a tanárnak lelkesítő emlékül szolgáljon” (Schiller, 2012). Az intézménynek önálló épülete csak 15 évvel később lett. A teljes nyolc osztályos gimnázium az 1913/14-es tanévre épült ki. Pesztalics Lajos azt láthatta, hogy az intézményben sok tanári szoba található, hogy mód legyen a jelöltekkel foglalkozni. Különösen kedves lehetett számára a fizika előadó, amely „egyetemi tantermet idézett emelkedő padosaival, vetítési lehetőségével, a kísérletekre berendezett tanári asztallal. Mögötte meglehetősen gazdagnak látszó, tágas szertár ... [Jól felszerelt volt a kémiai előadó is, amely] „két hosszú laborasztalból állt, készen a diákok kísérleteire, oldalukból írólapokat lehetett kihúzni” (Schiller, 2012).



2. kép: A Mintagimnázium bejárata. Forrás: Természet Világa, 2012. február

7. Az intézményt „1872-ben azzal a céllal alapították, hogy a tanárjelöltek a vezetőtanárok felügyelete és irányítása mellett tanítási gyakorlatuk, és az iskola életének tanulmányozása által itt szerezzenek pedagógiai, módszertani ismereteket. Ez volt Európában az első ilyen iskola.” Retrieved from <http://www.trefort.elte.hu/a-mintaiskola/> (2021. 07. 02.)

Lajos az ötödik osztályt elégséges eredménnyel végezte a többi évfolyamot már jó eredményekkel zárta. Az iskolai értesítőkből kiderül, hogy a különböző ünnepségeken, rendezvényeken aktívan részt vett: színi előadásokban gyakran szerepelt (Értesítő, 1924, p. 15), ő vezette a cserkész énekkart (Értesítő, 1925, p. 55).

Az iskola jellegéből adódóan Pesztalics Lajos is gyakran találkozott tanárjelöltekkel, akik a végzésük előtt itt szereztek pedagógiai-tanítási gyakorlatot. Az osztályban „három padosor volt, kettesével ültünk egy-egy padban” – írja Kapsza Miklós,⁸ aki 1940 és 1948 között volt a Mintagimnázium tanulója. „Az öntöttvas vázszerkezet össze volt szerelve, így a 6-7 pad egy szerkezetet alkotott. A sötétzöld, ferdén megdőntött asztallap egy része felhajtható volt. Alatta polc az iskolatáskának. Elöl süllyesztett üveg tintatartó, felhajtható fém fedlappal.” A tanárjelöltek „a hátsó padokban ültek egyes órákon, olykor hárman-négyen is, és egy időre átvették a katedrát – ilyenkor az állandó tanár ült hátra a helyükre, és az óra után megbeszélte velük, mit csináltak jól, vagy rosszul. Majdnem minden szerdán rövidebbek voltak az óráink, és a hatodik órán a bemutató teremben egy-egy 'koca' – ahogyan hagyományosan neveztük őket – vizsgatanítást tartott valamelyik osztállyal” (Kapsza, 2007).

Lajos tanulmányi eredményére, iskolai aktivitására és különös tekintettel a cserkészéletben való részvételére erős hatással volt Tóth Tihamér⁹, és a Mintagimnázium kármáni eszméje: „A növendékek elé nem tűzhetni más célt, mint amire lelkiismerete mindenkit kötelez: az erényes életét” (Schiller, 2012). Tóth Tihamér ifjúsági könyveiben többször is említi a Pesztalics fivéreket. Tóth a *Levelek diákjaimhoz* sorozatban gyakran elevenít fel a cserkészéletből vett epizódokat, és ezekhez fűzi a hithez, az erkölcshez, a tudományhoz kapcsolódó gondolatait. Gondosan ügyel arra is, hogy az iskolában tanultak is szóba kerüljenek, kérdései nyomán felelevenedjenek, megerősítést nyerjenek. Természettani törvények, mennyiségtani szabályok, latin vagy német fordítások, földrajzi, természetrajzi vagy történelmi ismeretek egyaránt előkerülnek. Az ilyen jellegű kérdésekre előfordul, hogy Pesztalics Lajcsi válaszol (Tóth, 1926, p. 45).

Az egyik „levélben” Lajcsi krétaporos keze ad alkalmat a szerzőnek arra, hogy az olvasóinak a mikroszkopikus világot mutassa be, amihez Gárdonyi sorait hívja segítségül (Tóth, 1926, pp. 19-24). Lajcsiról annyit tudunk meg, hogy rendet rakott az őrsi ládában, és ahogy a széthullott krétacsomót eligazította, az hagyott nyomot a kezén. Hogy ő volt-e a láda felelőse, vagy önszorgalomból rendezte azt, nem derül ki. Mindenesetre olyan fiú képzetét kelti, aki a rendre figyel, aki a társaival együtt nagyon kíváncsi a tanár-pap-cserkészparancsnok elbeszéléseire, és a többiekkel együtt elvárja, hogy ha más őrsnek mesél valamiről a parancsnok, akkor nekik is. Olyan fiú, aki szívesen vállal feladatot, végez fizikai munkát, amiben ügyes és kreatív. Tóth ezermesternek nevezi és „szenzációs munkának” a Lajcsi készítette egérfogót, aminek a szerkezeti logikája hasonlatos a Nepentes destillatoria nevű növény fogókannájához (Tóth, 1926, p. 34). Azt, hogy Lajcsi kéz- és technikai ügyessége hazuról hozott volt, vagy az iskolai évei alatt is fejlesztették,¹⁰ adatok híján nem tudjuk megmondani.

Lajcsi minden munkából, így a sátorállításból is kivette a részét, és éppen az ő ásója emelt ki egy hangyabolyt, ami lehetőséget adott a parancsnoknak ráirányítani a fiúk figyelmét a természet szépségére, Isten dicső-

8. Ybl Miklós-díjas és Reiter Ferenc-díjas építészmérnök.

9. Tóth Tihamér (1889-1939) veszprémi püspök a XX. század egyik legjelentősebb katolikus alakja. Egyetemi tanár, kiváló szónok, író, az ifjúság apostola, nevelő, cserkész pedagógus. A magyar rádió elsőként az ő szentbeszédét közvetítette. Könyveit 16 nyelvre lefordították, művei külföldön ma is népszerűek a fiatalság nevelésére. Egyes könyveit [...] a magyar középiskolákban kötelezővé tették.” Retrieved from <http://www.ppek.hu/k450.htm> (2021. 07. 22.)

10. A skandináv országokból kiinduló szlőjd-oktatás magyar területen is meghonosodott: az 1905-ös népiskolai törvény írta elő a kézimunka tanítását (Horváth H., 1988). Fejér Adorján (1912) írása bizonyítja, hogy önkéntes jelleggel gimnáziumi körülmények között is működött. A Szent Imre Gimnázium új épületében asztalosműhelyt is kialakítottak, és önképző körök formájában a végzett diákok tanították a jelenlegieket „hogyan kell a fűrészelt, gyalut tartani, forrasztani, barkácsolni” (Balog, 1994, p. 33).

ségére.¹¹ Olyan fiú volt, aki nem szerette a lustaságot, szemére is vetette az őrsze egyik tagjának (Tóth, 1926, p. 25). Talán nem véletlen, hogy a reggeli ébresztőt is Lajcsi fújta a táborban (Tóth, 1926, p. 31).

Rokonai (Pesztalics) Lajos 1928 nyarának végén lépett be a ciszterci rendbe és novíciusi tanulmányait a Bernardiumban kezdte, majd Zircen folytatta. A tanári studiumokat újra Budapesten folytatta, ismételtén a Bernardium lakójaként. A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudománykari hallgatói között Rokonai (Pesztalics) Lajos Simon néven szerepel a fennállás 300. tanévében kiadott Almanachban.¹²

Rokonai Simontól egyetlen rövid publikáció maradt fenn, amit a Katolikus Kántor Egyházzenei Szemlében annak a Tóth Tihamérnak szentelt, aki pap-cserkészparancsnok-tanár minőségében meghatározó volt számára. Rokonai így kezdi megemlékezését: „Elment a nagy pap. Az aranykereszt még alig ragyogott a mellén,¹³ már összeroskadt a súlya alatt” (Rokonai, 1939, p. 81). Tihamér atya halálát Prohászka Ottokár elvesztésével állítja párhuzamba, amihez a prédikációk közös helyszínét, az Egyetemi templom szószerét említi a szellemi közelségen túl, mint egy konkrét alapot. A ravatalt körbe álló sok-sok ember jelenléte bizonyítja Rokonai Simon szemében, hogy nemcsak Veszprémé, hanem az egész országé volt Tihamér atya, a „miénk volt Ő valamennyiünké”. Ezt a közismertséget erősítették Tóth Tihamérnek a Magyar Rádióban rendszeresen elhangzó szónoklatai is. Rokonai a saját fájdalmát is bemutatja, hiszen ő az a fiatal pap, akit Tóth Tihamér nevelt „pici gyermekségétől, s akit ő vezetett kézenfogva az Úr oltárához” (Rokonai, 1939, p. 81). Megemlékezését annak a dalnak a sorával zárja, amelyre Tihamér atya tanította.

A cserkészzetben

A cserkészzet mellett korán elköteleződött, amiben talán annak is hatása lehetett, hogy Baden-Powell alapvető művének (Scouting for Boys) egy részét Králik László, a nagybecskereki gimnázium tanára ültette át magyar nyelvre, és jelentette meg a gimnázium értesítőjében. Ebből a fordításból idézett később a Pancsován megjelenő Torontál című újság,¹⁴ így adva információt a cserkész mozgalomról már a szélesebb közönség számára is. A vármegyében mutatkozó korai érdeklődés feltételezhető, hogy más iskolákat és tanárokat is elért, és akár gye-rekként Pancsován is hallhatott Pesztalics Lajos az önkéntes és nyitott ifjúsági mozgalomról. Azt láthatjuk, hogy az 1907. évi angliai kezdetek után a cserkészzet elég hamar eljutott hozzánk, de igazán lábra kapni a 20-as években tudott.¹⁵

11. „... micsoda pompás, emelettel, folyosókkal ellátott palotát építenek ezek a kis állatok maguknak! Hátha még egy hódlakást láthatnátok, vagy akár csak a függőcinke művészién épített fészket! Nem is szólva a tölcse-sodró bogárról, amelyikről a múltkor beszéltem s amelyik tojásai s lárvái részére felső matematikai számításokkal vágja ki a levél alakját s csavarja tölcse-sodrára. Mondjátok, fiúk, honnan tudják ezek az igénytelen állatok ezeket a meglepő dolgokat? Tanulták? Hol? Melyik egyetemen? Ugye, csak kutató lélekkel kell szétnézni a nagy természetben s egy kis bogárka ügyességében is mily imára hangoltságában nyilvánul meg a teremtő Isten fönsége!” (Tóth, 1926, p. 44).
12. A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Almanachja fennállásának 300. tanévében az MCMXXXIV – MCMXXXV. tanévre. 143. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1935. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/51306181.pdf> (2021. 07. 11.)
13. Tóth Tihamér veszprémi megyés püspöki kinevezése után két hónapra elhunyt.
14. „A Torontál volt az első magyar lap a Bánságban, s az újság nemcsak a Béga-parti városnak volt érdekes, megbízható krónikása, hanem bőséges művelődéstörténeti anyagot szolgáltatott azoknak is, akik a magyar írók akkori munkássága iránt érdeklődtek.” 1872. április 4-én jelent meg a „vegyestartalmú” hetilap első száma. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet. Retrieved from <http://www.vmmi.org/index.php?ShowObject=kronika&id=8351> (2021. 07. 26.)
15. Az I. világháború kezdeti évében 3 és 4 ezer közé volt tehető a cserkészek összlétszáma Magyarországon, ami a 20-as évek végére közel 30 ezer főre gyarapodott. Az eredendően serdülő fiúk mozgalmaként indult cserkészzet hamarosan kiszélesedett: mind az életkor tekintetében, mind a másik nem képviselőivel. A cserkészzet a nemzetközi kapcsolatok ápolását jelentette, aminek egyik fontos eseménye az 1928-as cserkészleány világtalálkozó Parádon, a másik az 1933-ban megrendezett gödöllői világtalálkozó (Gergely, 1989).

A Torontól 1910. július 14-i számában megjelent cikk a cserkészletben folyó tanulás gyakorlatiasságát emelte ki. A mozgalom „tagjai 12–18 éves fiúk, akikkel szemben igen nagy követelésekkel lépnek fel. Meg kell ismerkedniök az élet mindennemű követelményeivel, kint kell nekik a szabadban tartózkodniok, meg kell tanulniok kunyhót építeni, fát vágni, tüzet rakni, sütni, főzni, csónakázni, kerékpározni, úszni, gyalogolni, embereket, állatokat megfigyelni. Meg kell tanulnia a higiénikus életmód szabályait, testét mindenféle játékokkal és sportokkal edzenie kell stb. stb. Mindezt az ifjak a szabad délutánokon, a vásár- és ünnepnapokon és a nagy szünidőben gyakorlatilag sajátítják el.” A cikk lényegében azt a cserkészletre jellemző nem-formális nevelési módszert vázolta fel, amely a cselekvésen alapuló tanulást részesíti előnyben, és nagyban épít az önkéntességre és a szabadban végzett elfoglaltságokra.

A Vallás- és Közoktatási Minisztérium (VKM) szorgalmazta a cserkészlet bevezetését az iskolákban,¹⁶ és a csapatok szervezése mellett azt is kérte az iskoláktól, hogy azoknak – lehetőség szerint – otthont is adjanak, továbbá „találjanak módot arra, hogy a cserkészvezető tanárok heti 4 óra kedvezménybe részesüljenek” (Gergely, 1989, p. 58). Az iskolák egy jó része nem lelkesedett az ügyért, a közvetlenül érintett középiskolai tanárság vegyes érzelmekkel viseltetett a mozgalom iránt. Az iskolák a saját önállóságuk csorbítását látták a cserkészmozgalom autonómiájában, s ezért például a rendtartásra való hivatkozással korlátozni kívánták a szabad csapatválasztás alapelvét. A tanári kar általános hozzáállásából az is következett, hogy a cserkészcsapatok ugyan megjelentek az iskolában, de a mozgalomra jellemző pedagógiai gyakorlatot nehezen fogadták be (Gergely, 1989). Tóth Tihamér a kivételek közé tartozott, nem véletlen, hogy nagy hatással volt Rokonai (Pesztalics) Lajosra.

A cserkészmozgalom lelke és formálója Sík Sándor volt, és az ő „cserkészlet-pedagógiájának fő célkitűzése a jellemes személyiség volt, amit mindenkinek saját tudatos munkájával kellett alakítani-formálni. Ebbe beletartozott a társadalmi-szociális nevelés, nevezetesen a ’nemzetfenntartó osztályok’ és munkájuk megbecsülése (Mészáros, 1992, p. 29), ’alapakkordja nem a fölé- és alárendeltség, hanem az egymást becsülő, egymáshoz jól-éső melegséggel vonzó szeretet’ (Mészáros 1992, p. 34)” idézi Kamarás, 2021, p. 108).

Pesztalics Lajos lelkesedését és ügyességét jelzi, hogy három társával együtt őt, az V. osztályos tanulót delegálta a Mintagimnázium a „KISOSz“(Kisiparosok Országos Szövetsége) turisztikai vezető tanfolyamára 1924-ben (Értesítő, 1924, p. 17). A Magyar Cserkész című újság adott hírt az 1926. évi Nemzeti Nagytáborról, amelynek keretében kötelező és különpróbákon mérték össze ügyességüket az ifjak nemzetközi környezetben (bolgár, dán, német és olasz fiatalok is voltak a táborban). A szakács különpróba versenyen a Pesztalics fivérek jól szerepeltek.¹⁷

Pesztalics Lajos jellemrajzához tartozik az is, hogy „fejébe vette, hogy a táborzászlóhoz lefűrészelt gyertyának nem hagyja bent a tönkjét a földben, hanem kiássa, úgy-e, fél napi verítékezés után mégis otthagya: ásott, fűrészelt, csákányozott s mégsem bírt vele!” (Tóth, 1926, p. 35). A felidézett eset alkalmat ad a szerzőnek, hogy a gyökerek szerepéről, erejéről beszéljen, és a tanulságot az egyik gyerek szájába adja: „ebből a szívós munkából mi is tanulhatnánk. Mert ha valami utunkba áll vagy valami nem sikerül, mi milyen könnyen elkedvetlenedünk!” (Tóth, 1926, p. 36). Talán ez az elkedvetlenedés Lajosra is értendő, bár azt olvashattuk, hogy fél napig küzdött, hogy sikerüljön kivenni a tönköt; minden eszközzel megpróbálkozott (ásó, fűrés, csákány, balta), de végül nem járt sikerrel. Elkedvetlenedve feladta vagy belátta, hogy nem boldogul? Erőssége, hogy nem ijed

16. A cserkészmozgalom mindvégig megőrizte elit jellegét, bár történtek próbálkozások, hogy az iparos fiatalságot is bevonják, de az iparos cserkészek, akiknek a többsége 19 éven felüli volt, 1932-ben kb. 5300 főt számláltak, ami kb. 14%-a volt az összlétszámnak (P. Miklós, 2003).

17. Magyar Cserkész. 1926 (VII.) 16-17. p. 250. (aug. 1.)

meg a feladattól és egyedül belevág, vagy gyengesége, hogy egyedül csinálja, nem hív társakat? A tizenévesek elszánása, romantikus önképe ('Mi ez nekem! Egy-kettőre kikapom!' érzése) vitte előre? Miért nem hívta az órát segítségül? Milyen kép maradt az órs tagjaiban a vezetőjükről? A kudarcot látták vagy az elszánt nekiveselkedést? Nem tudjuk. Kevés az információnk. Ez is, az is kiolvasható ebből a felvillantott képből.

A cserkészethez való kötődése tanár korában is megmaradt. Diákként, tanárjelöltként (Iskolai értesítők, 1935a, p. 55) és tanárként is nagy lendülettel vett részt a munkában, ő vezette a cserkész énekkart. A tanárság mellett természetesnek tartotta, hogy cserkész rajparancsnokságot is vállaljon. Tanár társával többször vitte cserkész rajparancsnokként a fiúkat többnapos kerékpáros és gyalogos kirándulásokra (Iskolai értesítők, 1938, p. 72). Ez a tény arra utal, hogy sportos alkat volt, és valószínű, hogy osztotta a cserkészek sportról való nézetét, hogy: a sport nem öncél, hanem a test józan edzése és nevelése, a verseny célja nem utolsó sorban a küzdelemmel járó akaraterő-nevelés, a testi ügyesség mellett a figyelem, találmányosság, a közért való odaadás és más lelki tulajdonságok fejlesztése is. A játék a test és a lélek felüdítő vakációja, alkalom, hogy szabadon, tetszésünk szerint úgy töltsük el az időt, ahogy jól esik, javunkra pedig csak az van, ami frissebbé, erősebbé tesz." (Gergely 1989, p. 107).

A Mintagimnázium cserkészcsapatára így emlékezik vissza az intézmény egy későbbi tanulója. „Együtt voltunk cserkészek, kongreganisták. Részt vettünk kirándulásokon, táborozásokon. Nyaranta is tartott a barátság, közös biciklizések, strandolások, egymás meglátogatása Diósdon és Csömörön és közben még „fontos” levélváltások építették barátságunkat. A cserkészlet fontos közös élményt jelentett. [...] Vasárnaponként volt kirándulás elsősorban a budai hegyekbe, de olykor nagyobb, többnapos túrák is voltak Dobogókőre, a Börzsönybe, sőt még a Bükkbe is. Fontos volt a felszerelés, az egyenruha, a túrabakancs, zöld posztó rövidnadrág, khaki ing, cserkészkalap, oldaltáska vagy hátizsák, kulacs, csajka, hosszú cserkészbot és lehetőleg agancsos tör. Síp, rangjelzések az ingen és a felsőkaron a cserkészpróbák jelvényeinek sora. Megtanultuk az elsősegély legfontosabb elemeit, tudtunk morzézni, főzni, ismertünk népdalokat, de volt még számtalan próba és ezek logói rangot jelentettek egymás közt is” (Kapsza, 2007). A visszaemlékező elsősorban a formai elemeket írja le, de utalásából érződnek a cserkészlet-pedagógia fő értékei: a közösségiségnek, az önkéntességnek, az egymás tiszteletének, a barátságának és a szeretetnek a jelenléte.

Rokonai (Pesztalics) Lajos szülőföldjén alapozhatta meg a kirándulás, a turizmus iránti vonzalmát. A természetben levés vágya a fővárosi környezetben csak erősödhetett benne. Kellően ügyes lehetett a turisztika területén, nem véletlenül őt küldték vezetői tanfolyamra. Komolyan vette a cserkészletet, erre utal, hogy különpróbákat is teljesített. A cserkészlet-pedagógia fő értékeit is magáénak érezhette, amit később is követett tanárként, rajparancsnokként, kirándulások szervezőjeként, énekkarvezetőként. Ott volt előtte az általa nagyra tisztelt Tóth Tihamér, a szerzetes tanár példája, mintája. Tóth Tihamér munkáiban sokszor hangsúlyozta az akaraterő szerepét.¹⁸ Az akaraterő nevelését Rokonai is fontosnak tartotta, tudva, hogy ahhoz a szellemi és a testi-fizikai fejlesztés egyaránt szükséges.

Arra vonatkozóan nincs adatunk, hogy Rokonaira hogyan, miképpen hatott a Sík Sándor-i szellemiség a cserkészletben; találkozott-e az ennek a jegyében szerkesztett Fiala Magyarország íásaival, amelyekből „a világnézeti tolerancia gondolata és gyakorlata sugárzik át. [Amelyek] egy kurzustól független kereszténységet képvisel”-nek szemben a Horthy rendszer „erkölcsprédikálásával” (Kamarás, 2021, p. 110). Megérintette-e őt Sík Sándor kegyes pedagógiája, amely felfogásban „az erkölcsi nevelés nem fölülről lefelé nevelés, hanem az egymás mellé rendelték 'erkölcsi megbeszélése' (Sík 1930, p. 22) formájában történik” (Kamarás, 2021, p. 110).

18. *A tiszta férfúság* (Levelek diákjaimhoz 1.), Budapest, 1919.; *A művelt ifjú* (Levelek diákjaimhoz 4.), Budapest, 1924.; *A jellemes ifjú* (Levelek diákjaimhoz 5.), Budapest, 1925.; *A vallásos ifjú I-II.* (Levelek diákjaimhoz 6.), Budapest, 1926.

Tóth Tihamér iránti személyes elköteleződése miatt joggal feltételezhetjük, hogy a püspök útját követte. Mindenesetre a cserkészetből mind személyes fejlődéséhez, mind szakmai-pedagógusi nézeteihez gazdag muníciót kaphatott.

*A Cisztercita rendben*¹⁹

Rokonai (Pesztalics) Lajos 1928. augusztus 29-én lépett be a cisztercita rendbe (Magyar Katolikus Lexikon), amelynek tagjai Bernát apát²⁰ szellemében ötvözték a szemlélődő (kontemplatív) és a cselekvő (aktív) életmódot. A rend alapítói a bencések közül váltak ki a XI. század végén, és Szent Benedek Regulájának szigorú megtartásához tértek vissza. Jóllehet Róbert apát és társai egy új monostor létrehozását akarták 1098-ban, de a Novum Monasterium a ciszterci rendnek a bölcsője lett. Az első alapítást követően 1113-ban La Ferté-ben, egy évvel később Pontignyben létesítettek ciszterci monostort (King, 2007). 1115-ben két újabb monostor alapítására is sor került: Clarvauxban, amely Bernát nevéhez kötődik és Morimond-ban. Minden későbbi alapítású monostor közvetlenül vagy közvetve ebből az öt proto-apátságából ágazott ki (Lékai, 1991, p. 27).

A ciszterciek életrendjükben visszatértek Szent Benedek Regulájának az alapját képező, jelmondatát adó „Ora et labora” elvéhez, visszaállították az imádság és a munka egyensúlyát. Szabályzatuknak, a Charta Caritatisnak „az a fő jelentősége, hogy sikerült szerencsés egyensúlyt teremtenie a helyi önkormányzat és a központi irányítás között” (Lékai, 1991, p. 38) azzal, hogy előírta a generális káptalanokat (capitulum generale) és a vizitációkat.²¹

Szent Bernát idején vett nagy lendületet a ciszterci apátságok alapítása, ekkor érkeztek Magyarországra is az első ciszterci monachusok az ausztriai Heiligenkreuzból, és alapítottak monostort 1142-ben Cikádon (Bátaszék térségében). „Azóta az 'imádkozz és dolgozz' szellemében egyesítik a rend tagjai a szemlélődő elmélkedést a tevékeny munkával, kezdetben a föld művelésével, majd később, a XVIII. század végétől²² az ifjúság nevelésével.²³ [...] Az új hivatáshoz ki kellett alakítani a rendi tanárképzést, amely kezdetben külföldön folyt (Wellehrad, Heinrichau, Heiligenkreuz, Bécs), később azonban, a [19.] század derekán Zircen, a Rend központjában négyéves Hittudományi Intézet jön létre. Ennek ugyan elsődleges célja a papképzés volt, azonban a teológiai tárgyak mellett nevelést, didaktikát, filozófiát is oktatnak (Várnagy, 1996, p. 385).

Rokonai a rendbe való belépésekor a Simon²⁴ nevet kapta. „A katolikus egyházban a névváltoztatás szokása, amely történhetett a belépéskor, a beöltöztetéskor vagy a fogadalomtétel során, a tridenti zsinat után vált általánossá. A rendtagok ekkor elhagyták régi nevüket, s a rendi előljárótól az Ó- és Újszövetségből vagy a római martirológiumból új nevet kaptak” (Gasparics, 2015, p. 79). A névváltoztatás jelentőségéről Bangó (1997, p.

19. A rend neve első apátságuk, a franciaországi Cistercium (franciául: Cîteaux) nevéből ered.

20. Szent Bernát volt a rend leghíresebb és legnagyobb hatású egyénisége. Az ő vezetése alatt vált Európa szerte igazán számottevővé a ciszterciek szellemisége. A hagyomány szerint tőle származó ciszterci jelmondat: „Ardere et lucere”, azaz „Lángolj és világíts! Csak lángolni kevés, csak világítani hívságos semmisség. Lángolni és világítani – ez maga a tökéletesség.”

21. Az atyaapátok, akiknek monostorából egy vagy több új apátságot alapítottak, kötelesek voltak évenként személyesen vagy megbízott által az úgynevezett filiális apátságot vagy apátságokat meglátogatni, és ott a szerzetesi fegyelmet ellenőrizni (King, 2007).

22. I. Ferenc engedélyezte a működést a ciszterciek számára, akiknek a „vállalt feladatai közé az ifjúság oktatása, nevelése” tartozott. „A tanítórendiség valóban új fordulatot jelentett a magyar ciszterci életben, de nem teljes szakítást a múlttal: már a monasztikus ciszterci múltban megvoltak azok az előzmények és hagyományok, amelyekre a tanító-nevelő munkát alapozni lehetett” (Csizmazia, 1982, p. 84).

23. „Elsőként Egerben indult meg a ciszterciek középiskolai munkája az 1778/79. tanévben, Pécsen az 1814–15. tanévben kezdtek el tanítani [...] a tanítórendi hivatást Róma is elismerte, legutóbb 1941-ben, amikor a Kongregáció szabályzatát jóváhagyta és abban a magyar ciszterciek különleges céljaként a középiskolai nevelést és oktatást jelölték meg” (Várnagy, 1996, p. 385).

24. A magyar forma a héber Simeon görög Szimon alakváltozatából ered.

25) így ír: „A szerzetesi élet az elszakadás élete. A szerzetes nem ragaszkodhat semmihez ezen a világon, hogy teljesen Istené lehessen. Ez az alapelv vezethetett odáig, hogy elhagyták az eredeti nevet egy új névért, amely kifejezi a Krisztussal való új élet bensőségességét. A szerzetesi hivatás kiemeli az embert a vér szerinti családból és az egyházon belül belehelyezi egy nagyobb, teljesebb családba, amely Jézus Krisztus szeretete által jön létre. Ezt a változást fejezheti ki az új név.”



3. kép Id. Jörg Breu: Ciszterci szerzetesek aratás közben (1500) Forrás: Wikipedia

A belépéskor a növendékek beöltözése is megtörtént, ami a fehér csuha és fekete skapuláré²⁵ viseletét jelentette, és megkezdődött a próbaév, a noviciátus. Ennek folyamán az újonc közelebbről megismerte a rend életét, és ha kitartott elhatározása mellett, és megállapítást nyert, hogy alkalmas a ciszterci szerzetesi életre, akkor három évre ideiglenes fogadalmat tett, és három év teológia tanulás várt a novíciusra, amit Rokonai – nekrológ írója szerint – Zircen végzett (-s -n, 1984, p. 103). A teológia tanulásával eltelt három év után újra megállapítják, hogy alkalmas-e a jelölt a ciszterci hivatásra. Amennyiben ismételen alkalmasnak ítélik, akkor újabb három évre meghosszabbítja az egyszerű fogadalmat, vagy ünnepélyes örök fogadalmat tehet, amivel a közösség teljes jogú tagja lesz. „Szerzetesi fogadalom három eleme az ősi megfogalmazás szerint az állhatatosság (stabilitas), az Isten felé fordulás (conversio) és az engedelmesség (obedientia).”²⁶

Ezt követi pappá szentelése, ami Rokonai esetében 1934-ben történt,²⁷ ami az örök fogadalom letételét is jelentette. Mindeközben folytatta tanulmányait, amelyek magyarországi hagyományokhoz híven a középiskolai tanári képzés megszerzésére irányultak. A tanári pályára felkészítő kurzusokra a Magyar Királyi Tanárképző Intézetbe járt. Azt, hogy milyen szakra jelentkezett egy novícius, a legtöbb esetben az apát határozta meg attól függően, hogy milyen tanárra volt szükség a rend iskoláiban – figyelembe véve természetesen a növendék képességeit, érdeklődését” (Cúthné, 2014, p. 42).

25. Korábban a fehér csuhát barna skapuláréval hordták. Így ábrázolja őket Id. Jörg Breu 1500-ban készült Ciszterci szerzetesek aratás közben c. festménye.

26. Retrieved from <https://www.ocist.hu/ciszterci-hivatas-a-zirci-apatsagba> (2021. 07. 13.)

27. Retrieved from [http://www.helyismeret.hu/index.php?title=Rokonai_\(Lajos\)_Simon](http://www.helyismeret.hu/index.php?title=Rokonai_(Lajos)_Simon) (2021. 07. 13.)

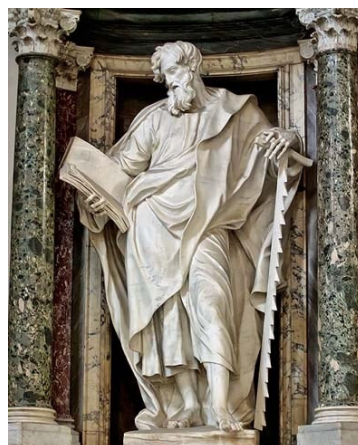
Hogy miért a Simon név lett az övé? A forrásokból nem derül ki. Simon a tizenkét kiválasztott, az apostolok egyike. Kevés helyen említi őt a Biblia (Mt 10, 4, Mk 3,18, Luk 6, 14, Ap. Csel. 1,13). Azt lehet tudni róla, hogy zélóta (fanatikus) volt, továbbá azt, hogy a galileai Kánából származott. A „zélóta szóból arra következtethetünk, hogy Simon korábban a fanatikus Róma-ellenes párthoz tartozott, melynek tagjai a véres merényletektől sem riadtak vissza, ha a rómaiak irtásáról volt szó” (Diós, é.n). „Lukács evangélista Simont buzgónak nevezi, mert zsidó öntudatának, vagyis Istennek, az Ő népének és az Ő törvényének buzgó ápolásával tűnt ki. Simon tehát Máté ellentéte volt, aki mindezeket semmibe véve adószedőként tisztátalan foglalkozást űzött. Kézzelfogható jele ez annak, hogy Jézus a legkülönbözőbb társadalmi és vallási rétegekből hívja meg tanítványait, minden előítélet nélkül. Őt az ember érdekli, nem a társadalmi helyzet” (XVI. Benedek, 2006).

Az új név és a személyiség találkozásának, összekapcsolódásának folyamatára hatással lehetnek azok a jámbor hagyományok is, amelyek Simon és Júdás-Taddeus apostolról szóltak. Simon az 1. század második felében lett vértanú, valószínűleg Perziában (Diós, é.n). „Ismertetője a fűrész, mert legendájának egyik változata szerint ez volt vértanúságának eszköze. Ezért különösen a favágók tisztelték védőszentül, Júdás Tádével együtt a kőművesek, tímárok, vésnökök védőszentje” (Magyar Katolikus Lexikon).

Simon egyháza a görög ortodox egyház, ami lehet, hogy szerepet játszott abban, hogy Rokonai ezt a nevet kapta. Torontál vármegyében egyik legnagyobb nemzetiségi csoportot a szerbek alkották, akik közül számosan éltek Pancsován is, Rokonai Pesztalics Lajos szülőhelyén. Elemi és középiskoláik is voltak (Fábián, 2004).



4. kép: Caravaggio: Szent Simon (1600 körül) Forrás: Wikipedia



5. kép: Szent Simon szobra a Lateráni Keresztelő Szent János-bazilikában (Francesco Moratti alkotása) Forrás: Magyar Kurír

Rokonai novíciusként a budapesti Bernardiumban²⁸ élt és tanult, amely rendház és kollégium létrehozására az készítette a ciszterciákat, hogy 1883-tól törvény mondta ki az állam kizárólagos jogát a középiskolai tanárok képzésére. „Korábban saját felsőoktatási intézményükben képezték a novíciusokat teológiára, és ugyanitt készítették fel őket a tanári pályára is”.²⁹ A hivatkozott szabályozásnak megfelelően a tanári kurzusokat a Magyar Királyi Tanárképző Intézetben végezték.

28. Az 1245-ben Párizsban létrehozott az első ciszterci kollégiumot nevezték Bernardinumnak, ahol a szerzetesek felsőfokú tanulmányokat végezhettek.

29. Retrieved from https://europabelvarosa.hu/cikk/Kollegiumtol_kollegiumig_horanszky6 (2021. 06. 28.)

A Bernardiumban „a nap reggel hat óraker közös vallásgyakorlással kezdődött, ezt követték a teológiai órák. Ebéd után az egyetemi kurzusokkal folytatódott a sor. A fennmaradó időt evésre és közös sétálásra szánták, ez utóbbin legalább heti kétszer kötelező volt részt venni. [...] A szobákban állandó szilencium, azaz kötelező csend uralkodott, a házirend még az éneklést sem tartotta kívánatosnak.”³⁰ Ez utóbbi azért szokatlan, mert a szerzetesek a napi zsolozsmát naponta nyolc részre osztva mondták és az utolsó kettőt – az esti dicséretet és a lefekvés előtti befejező imádságot – énekelve. Másban is szokatlan volt a Bernardium, mert a ciszterciek monostor alapítására az volt a jellemző, hogy „irdatlan, közlekedéstől és kultúrától távoleső helyen” (Rácz, 1990, p. 3) hozták létre azokat, jelen esetben azonban egy nagyváros központi helyén alakították ki az otthonukat. Itt a már említett tanárképzési törvény és az egyetemhez való közelség szempontjai mellett az is szerepet játszott, hogy régóta tervezték Budán is egy iskola kialakítását. 1912 őszén sikerült elérni, hogy Eger, Székesfehérvár, Pécs és Baja után a székes fővárosban is működjön cisztercita gimnázium, akkor még a Váli utcai községi elemi iskola épületének III. emeletén. A ciszterciek fővárosi iskolája a végleges helyét 1929-ben nyerte el a neobarokk stílusú, impozáns épületének felavatásával.³¹

Rokonai Simon képviselte a Bernardinumot a ciszterci rend pécsi Nagy Lajos Gimnáziuma új épületének avatásán (Iskolai értesítők, 1935b, p. 10). A Bernardinum képviselővel való megbízás nyilvánvalóan egy megtiszteltetés, amit valamivel ki kellett érdemelni. Hogy a szerzetesi fogadalom melyik elemével, vagy esetleg mind a hárommal tűnt ki, arról nincs adatunk.

Rokonai Pesztalics Lajos olyan közösség tagja lett, amely szigorúan ragaszkodott a Szent Benedek-i „ora et labora” elvhez, ugyanakkor szabályzatával kizárta a túlzott centralizáció lehetőségét és biztosította az apátságok közötti egységet. Olyan közösség tagja lett, amelyben egyaránt hangsúlyt kapott a monostori kontemplatív és a cselekvő életmód, amely a magyarországi ciszterciták számára az ifjúság oktatását, nevelését jelentette. Vállalta (a noviciátust is beleszámítva) a 10 éves felkészülést, tanulást, hogy mint felszentelt pap és okleveles középiskolai tanár megkezdhesse munkáját.

Tanári tevékenység

A Magyar Királyi Tanárképző Intézetben matematikát és fizikát tanult. Arra nézve, hogy ezek a tárgyak a képességének, érdeklődésének megfelelőek voltak-e, nincs adatunk. Az ötödik osztály utáni jó eredményei azonban ezeken a területeken is megmutatkoztak. Gondolhatunk arra, hogy mivel közel állt hozzá az éneklés – az iskolai értesítők többször említik, mint a cserkész énekvezetőjét –, ezért az ének-zene transzfer hatása miatt (ami nem kizárólag a matematikára irányulhat) a mennyiségtan is kedves lehetett a számára. A zirci ragadványnevek között szerepel, mint „Matematikatanár Rokonai Simon” (Rácz, 1990, p. 49). Ez az adat egyfelől arra utal, hogy tanári minőségében is ismerték a környéken, holott plébánosként tevékenykedett Nagyesztergáron 1940-től 1945. február 28-áig, amikor elkísérte a leventéket Németországba. Másfelől arra is egy jelzés, hogy lehetett kötődése a tantárgyához, feltehető, hogy szívesen tanította azt.

Békefi Remig apát nevéhez kötődik az az intézkedés, amelynek értelmében a tanulmányaik befejezése után a rend tagjai egy évet a Magyar Királyi Tanárképzőintézet Gyakorló Főgimnáziumában töltöttek, hogy itt kapjanak „elméleti és gyakorlati kiképzést, továbbá bevezetést a tanítás modern módszerébe” (Balog, 1994, p. 17). Rokonai Simon is ezt az utat járta be, amit bizonyít a Főgimnázium 1935. évi értesítője (Iskolai értesítők, 1935a, p. 19).

30. Retrieved from https://europabelvarosa.hu/cikk/Kollegiumtol_kollegiumig_horanszky6 (2021. 06. 28.)

31. „1929. szeptember 15-én utoljára gyűltek össze a Váli utcai iskola udvarán a diákok és tanárok a szülőkkel együtt, hogy onnan hosszú menetben elinduljanak a Szent Imre Gimnázium országos hírű felavatására” (Balog, 1994, pp. 27-28).

Tanárjelöltként is részt vett a cserkészcsapat munkájában, és a cserkésekből alakult énekkart is ő tanította be és vezette. Arról is beszámol a dokumentum, hogy: „Az énekkart vezet: Rokonai Lajos Simon O. Cist. okl. tanár úr” (Iskolai értesítők, 1935a, p. 56). A Magyar Királyi Tanárképző Intézet gyakorló főgimnáziumának az értesítőjéből idézett mondat arra utal, hogy 1935-ben kaphatta meg a tanári oklevelét.



6. kép: Rokonai Simon ciszterci szerzetes-tanár Forrás: Veszprémi Napló

A cisztercita rend XI. kerületi Szent Imre Főgimnáziumának okleveles mennyiségtan és fizika tanára lett. A gimnázium Matematikai és Fizikai Körének – amely Hadarits (Kálmán) Vendel³² vezetésével az 1930-1931-es tanévtől kezdődően működött – „gyűléseit átlagosan két-három hetente tartották a fizikai előadóteremben. Rendszerint minden alkalommal három előadás hangzott el: egy a matematika, kettő a fizika, illetőleg a rokontudományok köréből [...] Az 1937-1938. iskolai évben például az alakuló ülésen kívül [...] 13 előadó és 5 példamegoldó ülést” tartottak (Badál, 2012, p. 66). A Kör „találkozásaival, az ott végzett gyakorlatával nemcsak nevelő, de életpálya választásban segítő tényezővé lett. Ezekbe a körökbe jöttek vissza a már végzett, sőt diplomált diákok, akik önzetlen segítséggel megtanították a kis diákokat, a végzősöket, hogyan kell a fűrész, gyalut tartani, forrasztani, barkácsolni, saját kalibrált 'hiteles' hőmérőt készíteni” (Balog, 1994, pp. 32-33). A szakterületét tekintve valószínűsíthető, hogy Rokonai is részt vett a Kör munkájában, kapcsolatba kerülve így a jelenlegi és a volt diákokkal.

Azt is tételezhetjük, hogy Hadarits (Kálmán) Vendellel is közelebbi kapcsolatba került a közös szaktárgyak, a Körben végzett munka révén. Erre a kapcsolatra utal az is, hogy Endrédy (Hadarits) Vendel apátként Simont

32. Endrédy Vendel néven 1939-ben a zirci, pilisi, pásztoói és szentgotthárdi egyesített ciszterci apátságok apátjává és a Ciszterci Rend Zirci Kongregációjának elnök-apátjává választották (Magyar Katolikus Lexikon).

bízta meg más rendi feladatkörbe tartozó feladattal. Hogy mennyire ismerte Hadarits tanár úr pedagógiai módszereit (Badál, 2012, pp. 43-59), és ezekből mit vett át, nem áll rendelkezésünkre forrás. A más feladatkörbe helyezés mögött az is állhat, hogy abban a legrátermettebbnek Rokonait látta az új apát, de az is felmerülhet, hogy az új feladat jobban feküdhetett Simonnak, mint a tanári hivatás. Az tény, hogy tényleges tanári munkát rövid ideig végzett, miként az is tény, hogy pedagógiai érzéke és felkészültsége más feladatkörében is jól működött.

Rokonai aktívan tevékenykedett az intézet 25. sz. Szent Imre cserkészcsapatában, a hat raj egyikének ő volt a parancsnoka (Iskolai értesítők, 1938, p. 70). A ciszteciák már korán reagáltak a cserkész mozgalomra. 1914-ben, „az iskolaigazgatók részére tartott értekezleten id. dr. Erődi-Harrach Béla, az elnöklő főigazgató a cserkész 'intézményes megfigyelésére' hívta fel” (Balog, 1994, p. 25) a figyelmet. 1919. március elején Orsovai Fülöp parancsnoksága alatt alakult meg két hatodikos és hét hetedikos diákkal a 25. cserkészcsapat annak a gondolatnak a jegyében, amit Bitter Illés³³ igazgató fogalmazott meg 1916-ban: „Nálunk csak akkor szabad meghonosítani, ha nemes ambíciójú, kiváló pedagógia érzékkel bíró tanár vállalkozik a vezetésére. Csak annak a cserkészletnek van az iskolában létjoga, amely főcéljának a jellemnevelést vallja. Hogy e nélkül mivé fajul, mutatja német Wandervogel” (Balog, 1994, p. 25).

A saját épületbe költözéssel a cserkészlet külön otthont kapott, miként az őket megillető térhez jutottak „a szellemi élet műhelyei, az iskola diák, ifjúsági egyesületei”,³⁴ önképzőkörei, amelyek „az önállóságra nevelésnek oly természetes elősegítői”, és amelyek már „a szűkös Váli utcai iskolában kezdtek kibontakozni” (Balog, 1994, pp. 32–33.). Nemcsak helyük lett, de jelentősen gazdagodtak a szertárak, megsokszorozódott a könyvállomány mind a tanári, mind az ifjúsági mind pedig a segítő egyesület könyvtárában – mint az egy 1935-ös kimutatásból kiderül (Balog, 1994, p. 32). Az iskolának saját kápolnája volt a 3. emeleten. A Mária-kongregációt, amely szintén külön teremmel és csak ahhoz tartozó könyvtárral rendelkezett, az alsósok és felsősök külön alakították: „a korosztályok meglátását a saját választotta olvasmányokkal, előadásokkal tették előbbé, ezzel is befelé-nézésre, a katolikus testületi szellem kialakítására irányították a fiatalokat.” (Balog, 1994, p. 33). Működött még az intézményben asztalosműhely, két nagy rajzterem, tornaterem és volt színpad is. A zenei élet (énekkar, zenekar) Rajeczky Benjamin irányítása alatt folyt (Balog, 1994).

Mikor Rokonai a Szent Imre Gimnáziumba került, nemcsak a jelzett gazdag felszereltség fogadta, hanem az az újdonság is, hogy az első és második évfolyamon párhuzamos osztályok voltak az előző évtől kezdődően (Balog, 1994). Zenei érdeklődése, énekkar vezetői tevékenysége révén feltehető, hogy Rajeczky tanár úrral is többször beszélgetett. Rokonai egy színes és változatos tanári karba érkezett, amelyben mindenki megőrizte az egyéniségét, de egységesek voltak a ciszterci szeretet pedagógia gyakorlásában, és mindegyikükre jellemző volt, hogy „egyszerre volt tanár és más is: pap, szerzetes, tudós, művész, író, jóbarát, a diákpasztoráció fáradhatatlan mindenese” (Balog, 1994, p. 30). A Szent Imre Gimnázium egész légköre, a tanárok sokrétű tevékenysége, a diákok önállóságra nevelése és az ifjak erre való törekvése meghatározóak lehettek számára.

1937-ben a XI. ker. Fehérvár úti polgári leányiskola értesítője az új tanárok között említi Rokonai Simont, aki hittantantott az ifjú leányoknak (Iskolai értesítők, 1937, p. 5). Feltehetőleg a helyét megtartva a Szent Imrében „áttanított” a közeli leányiskolába. Ez mindenképpen egy új helyzet lehetett az addig férfi közösségekben élő szerzetes számára akkor is, ha előszállási segédlelkész munkája során mindkét nem képviselőjével kapcsolatba került.

33. XI. Pius pápa 1927. december 7-én kelt kinevező okiratával a clairvauxi apáti címet adományozta Bitter Illésnek.

34. „A Ciszterci Diákszövetség 1922 júniusában jön létre, mint ilyen az országban az első!” (Balog, 1994, p. 25).



7. kép: Szent Imre Gimnázium 1938-ban. Forrás: FSZEK, AN056535

„Évközben – [1939.] okt. 21-én – szólította el közülünk Endrédy Vendel apátúr más rendi feladatkörbe Rokonai Simon társunkat” (Iskolai értesítők, 1939, p. 41). Nem találtam adatot arra vonatkozóan, hogy milyen megbízást kapott Simon. A következő tény, amire támaszkodhatunk, 1940 nyara, ekkorra datálódik a lelkeszi kinevezése Nagyesztergárra.³⁵

1940 őszén még volt egy tanári feladata a szentgotthárdi Állami Gimnáziumban, aminek az iskolai értesítője arról számol be, hogy: „A róm. kat. tanulók lelkigyakorlatát a folyó iskolai évben okt. 24–26. napjain tartottuk meg Dr. Halász Piusz S. O. Cist. hittudományi főiskolai tanár úr, Rokonai Simon S. O. Cist. tanár úr és Léránt István iskolaszánatóriumi vallástanár úr vezetésével” (Iskolai értesítők, 1940, p. 10). Nehezen elképzelhető, hogy a tanárok között ne folyt volna beszélgetés, különös tekintettel arra, hogy Piuszsal ugyanazon a napon léptek be a rendbe. Azt is tételezhetjük, hogy szóba kerültek Halász Piusz nézetei, aki a kontemplatív szerzetesi lét mellett tört lándzsát. A fiatal rendtagok körében „egyre erősödött a szándék egy elkötelezettebb, mélyebb ciszterci szerzetesélet megvalósítása irányában” (Hervay, Legeza és Szacsvay, 1997, p. 34). Piusz atya is a világtól való elvonulásban látta a Benedek-i regula igazi követését. Ezért is nagy várakozással figyelte Majláth Gusztáv Károly³⁶ erdélyi megyéspüspök tevékenységét, aki „elhatározta, hogy a Székelyföldön alapít egy liturgikus központot, egy szemlélődő apátságot és egy lelkigyakorlatos házat, és így teszi teljessé az ottani katolikus egyházat” (L.L., 1988, p. 530).

35. Nemzeti Újság, 1940. július 14., Új Magyarország, 1940. augusztus 2.

36. „Sokat tett a szegények érdekében, különösen a közbirtokosság intézményének felszámolása nyomán nyomorba süllyedő falusi székelyekért; keresztényszociális gazdasági egyesületek létrehozását szorgalmazta. Nagy figyelmet szentelt az oktatásnak és nevelésnek. [...] A román hatóságokkal állandó harcban állt az Erdélyi Római Katolikus Státusz jogaiért és a magyar iskolákért.” Retrieved from <http://lexikon.katolikus.hu/M/Majl%C3%A1th.html> (2021. 06. 28.)

Rokonai gondolatait nem ismerjük az apostolkodó és a szemlélődő szerzetesi létmód kérdésében, de tettei azt mutatták, hogy megmaradt a tanítás és a közvetlen kapcsolat, a cselekvő jelenlét mellett, Simon apostol útját követte. Ugyanakkor az ő neve is szerepelt Piusz atya a kivonulást bejelentő levelében, amelyet 1945 őszén adott át Endrédi apátnak (Badál, 2012).³⁷ Egy résztvevő, Dayka Ottó Otmár visszaemlékezéséből tudjuk, hogy a levélben szereplő 12 személy³⁸ helyett csak nyolcan voltak az alapítók. Simon nem volt, nem lehetett közöttük, mert francia hadifogságban volt a leventékkel. Elképzelhető, hogy amellet, hogy őrizte a saját útját, támogatta Halász Piusz törekvését is, amiről vagy már korábban biztosította, vagy sikerült valahogy üzenetet váltani a fogolytáborban.

Rokonai diákként Tóth Tihamér mellett, a Bernardiumban és Zircen megtapasztalhatta a ciszterci nevelést, amit most a Szent Imrében (a Trefortban, a leányiskolában és szentgotthárdi Állami Gimnáziumban is) gyakorolhatott. A tanárok személyiségének sokrétegűsége mintá lehetett számára. Megtapasztalhatta, hogy „a tanári munka is része papi hivatásának, küldetésének, sőt, e küldetés tudata átjárja [a ciszterci szerzetes-tanár] mindennapi iskolai oktató-nevelő munkáját is” (Várnagy, 1996, p. 387). Ráérezhetett a ciszterci pedagógia legfőbb specifikumára, hogy „stratégiájának minden taktikai elemét a szeretet hatja át (schola charitatis)”. Megtapasztalhatta az oktatás messzemenően magas színvonalát, hiszen a szerzetes-tanár a felkészülése alatt „alapos, magas színvonalú filozófiai, teológiai, szakmai képzést kap”, és „anyanyelvén kívül több idegen nyelven kommunikál”. Közvetlenül érezkelhette, hogy a tanári kar egységes, de olyan egyéniségekből áll, akik „a sablonmentes modellválasztás lehetőségét”-t kínálják a diákoknak. Láthatta, hogy a szerzetesi életforma milyen „sok energiát tud fordítani önképzésre (ardere) és mások nevelése-oktatása (lucere) számára” (Várnagy, 1996, pp. 387-388).

Papi tevékenység

„Előszállási segédlelkész Rokonai Simon lett a budapesti Bernardinumból” – adta hírül a Nemzeti Újság 1936-ban.³⁹ Rokonai önéletrajzában⁴⁰ úgy emlékezett rá, hogy: „Az első mindenben mindig a legszebb”, hiszen ez volt az első szálláshelye és itt volt az első plébánosa, „a jó Pongrác bácsi, a világ legjobb főnöke, amilyen több már nem is volt később sem.” Felelevenít egy emléket szeretett első plébánosával kapcsolatban: „Karácsonyi, húsvéti időben együtt kocsiztunk a pusztákra gyóntatni. Hosszú sor gyerek állt mindegyikünk térdeplője előtt. Pongrác bácsi csak úgy aprította őket, de bizony az én sorom lassan fogyogatott. Hazafelé a lovak is álmosan ballagtak, fáradt csend ült a kocsin. Egyszer csak megszólal Pongrác bácsi: 'Mondja Simon, mit tud maga olyan sokat mondani azoknak a gyerekeknek? Hiszen akármit mond, a lényeg ugyanaz: Legyetek jók!' – Hamarosan én is rájöttem, hogy elég ennyi, hiszen ez a legfontosabb” (Rokonai, 1972). Az ifjú tanár Simon még próbált a gyerekek gyónásához kötődően, személyhez illeszkedően mondani dolgokat a gyerekeknek, de a praktikum, a tapasztalat és a lényeg átlátása Pongrác bácsi példájának követésére vitte.

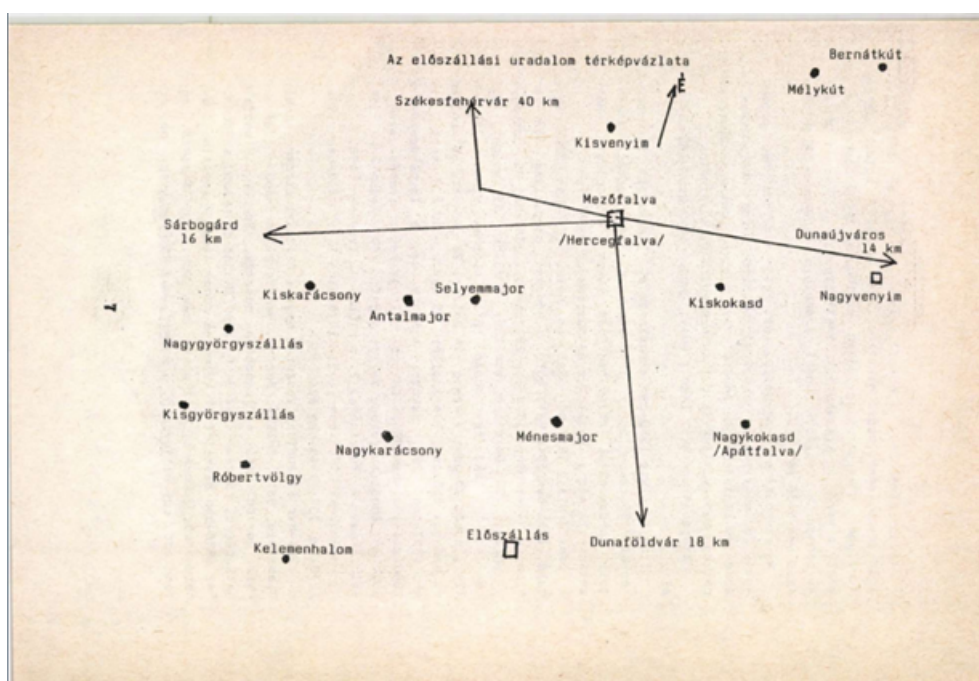
37. Halász Piusz a megállapodást követően hozta létre a Regina Pacist Borsodpusztán. Az alapításnak, mint novíciusok felvételére jogosult perjeltségnek római engedélyezése 1946. november 25-én történt meg. Retrieved from [http://www.ciszterciekegerben.hu/downloads/husvet2016.pdf_\(2021.06.28.\)](http://www.ciszterciekegerben.hu/downloads/husvet2016.pdf_(2021.06.28.))

38. A 12-es számnak nyilván jelentősége van, hiszen Piusz szerint: „A szerzetesi intézmény nem vezethető le konkrét bibliai szövegekből, hiszen a szerzetesség hosszú történelmi fejlődés és reflexió eredménye. Jézus körül kezdettől fogva egy szorosabb tanítványi kör alakult ki. Ennek ugyan még nem voltak tételes szabályai, de lényege kettős volt. Először: a Mesterral együtt lenni, Őt hallgatni, tőle tanulni. A másik: a Mester segítségére lenni, az igehirdetésben és a karizmák kiosztásában. A szerzetesi élet biblikus alapját ebben a tanítványi körben kell keresnünk. Innen érthető talán az is, hogy a szerzetesség két nagy ágra oszlik: apostolkodó és szemlélődő szerzetekre” (LL, 1988, p. 529).

39. Nemzeti Újság, 1936. július 2.

40. Az 1972-re datált kéziratos önéletrajz csak egy évtizedet ölel fel Rokonai életéből, és azon belül elsősorban a gyóntatási élményeit tárgyalja.

Előszálláson volt az apátság mintaszerűen szervezett uradalma,⁴¹ amelynek irányítását 1924-től az egyik szerzetes, a mezőgazdasági akadémiát is végzett Hagyó-Kovács Gyula⁴² intézte mint jószágkormányzó, akit a korszak egyik legkiválóbb gazdasági szakteknikéjének ismertek el Magyarországon. Az előszállási uradalom jövedelme tette lehetővé, hogy 1928 és 1939 között Budán, Baján, Pécsen és Székesfehérváron új, modern és kitűnően berendezett gimnáziumokat épített a rend, valamint felújították és kibővítették a Bernardiumot.⁴³ Hagyó-Kovács a gyakorlatait részben Előszálláson, részben pedig az akkoriban az egyik legkorszerűbbnek tartott gazdaságban, Habsburg Frigyes főherceg birtokán végezte. Mindkét helyen jelentős szakmai tapasztalatokkal gazdagodott (Erdős, 2009). Előszálláson már a legkorszerűbb gazdálkodási technikákat és eszközöket alkalmazták Hagyó-Kovács irányítása alatt. Állattenyésztéssel (ló, szarvasmarha, mangalica, juh) és növénytermesztéssel (takarmánynövények, cukorrépa, kalászos gabona, kukorica) egyaránt foglalkoztak, valamint fokozatosan kezdtek működni a ciszterci kezelésben lévő ipari üzemek (keményítő- és olajgyár, malom) is a birtokon, illetve ahhoz kapcsolódva, 1925-től együttműködtek az ercsi cukorgyárral (Erdős, 2009). A budai építkezések tervezésekor Hagyó-Kovács egy téglagyár megvételéről is tárgyalt, de a pénzromlás, a korona körüli válság miatt az apáti tanács elhalasztotta a kezdést későbbre (Balog, 1994).



8. kép Az előszállási uradalom térképvázlata. Forrás: Rácz, 1990, p. 7.

Rokonai Előszálláson minden bizonnyal találkozott Hagyó-Kovács Gyulával, és feltehetően könnyen szót érthettek, már azért is, mert mindketten matematika-fizika tanárok voltak. Rokonainak kedvére lehettek a jó-

41. Az I. világháború után 26 689 hektár földbirtoka maradt a rendnek Magyarországon, ebből a legnagyobb részt az 17 538 hektáros előszállási uradalom adta.

42. Hagyó-Kovács András 1888. március 14-én született Sajóvárkonyban, kisbirtokos parasztcsaládban, és a keresztségben az András nevet kapta. Gimnáziumi tanulmányait a ciszterciek egri gimnáziumában végezte. 1908-ban kérte felvételét a Ciszterci Rend Zirci Apátságába, akkor vette fel rendi névként a Gyulát. A teológiai képzés mellett az egyetemen matematika-fizika szakon is végzett. Békefi Remig zirci apát utasítására felsőfokú oklevelet szerzett a magyaróvári mezőgazdasági akadémián. Hagyó-Kovács 1924-től tagja volt Fejér vármegye törvényhatósági bizottságának, majd 1939-től vármegye választott küldötteként a parlament felsőházába is bekerült (Cúthné, 2014).

43. Zirci Ciszterci Apátság honlapja. Retrieved from <https://www.ocist.hu/rendtortenet-magyarorszagon> (2021. 07. 13.)

százigazgató jellemzői: a magasszintű szakértelem, a kreativitás, a gyakorlatiasság, és az az irányítási képesség, amivel megvalósította és működtette az elképzeléseit. A szellemi és a gyakorlati tevékenység egységét tisztelhetette szerzetes társában.

1938-ban a budapesti Eucharisztikus Kongresszus idején Rokonai Simon nem sok eseményen tudott részt venni, mert szinte végig a gyóntatószékben ült. „Az egyik nap 7 órát egyfolytában. Mikor kiszálltam, támolyogtam, mint aki részeg. Tíz nap alatt ezernyi gyóntom volt. Egy éve ... öt-tíz, huszonöt éve ... (gyónt). A legnagyobb csodák a lelkekben történnek” (Rokonai, 1972). Azért az ifjúsági mise énekpróbájára eljutott, pár percre látta a hajókörmenetet és az éjjeli szentségimádást. „Szóval: a legszentebbjében részesültem” (Rokonai, 1972). A felidézett gyóntatói tevékenység, miként az önéletrajz alcíme (Gyóntatásokkal kapcsolatos élményeim) jelzik, hogy Rokonai Simon a ciszterci dilemmán belül – az apostolkodó vagy a szemlélődő szerzetesi lét – egyértelműen az aktív, cselekvő jelenlét mellett köteleződött el.

1940-ben kezdte el lelkési tevékenységét Nagyesztergáron, ahova Dr. Czapik Gyula veszprémi megyéspüspök nevezte ki, amely hírt az Új Nemzedék 1940. július 2-án, a Pesti Hírlap pedig 1940. július 16-án közölte. Nem sokkal Rokonai megérkezése előtt, „1940. február 11-én alakult meg a községben a KALOT (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete) helyi szervezete 38 alapító taggal, és 12 felnőtt pártolóval, majd ezt követte a lányok számára a KALÁSZ (Agrárfjúsági Leányegyletek Szervezete) helyi csoportja is. Mindkettő célja a vallásos szellemű nevelés mellett a fiatalok művelődésének elősegítése, a gazdasági ismeretekbe való bevezetése volt” (Irányi, 2005). A hitnek és a gyakorlatias tudásnak ezt az összekapcsolását Rokonai értékesnek tartotta. Ezt látta, tanulta Tóth Tihamérnál, ezt tisztelte Hagyó-Kovács munkájában.

Rokonai a Nagyesztergárra való utazását eleveníti fel az 1972-es önéletrajzában. Egy fiatal házaspár utazott együtt egy nemdohányzó szakaszban. Az amúgyis rosszul záródó ajtó rendre nyitva maradt a jövés-menésben, de a fiatalember mindannyiszor becsukta. Rokonai megjegyezte, hogy csodálja a türelmét, mire az útmester elmesélte, hogy mennyire türelmetlen, ideges és káromkodó volt korábban. Egy káplán barátja segített neki leszokni ezekről a rossz tulajdonságokról – gyónással. Rokonai azzal zárja a történetet, hogy nem biztos benne, hogy az útmester mondta, vagy ő gondolta, de „a gyónás olyan szentség, amelyik nemcsak föloldozást, de kegyelmet is ad” (Rokonai, 1972).

Nem került könnyű helyzetbe Rokonai Nagyesztergáron. „Nemcsak a falu külső képe volt szegényes, a lakosai sem dúskáltak az anyagi javakban. Nagyesztergáron inkább gazdálkodók, Kardosréten pedig iparosok (kőművesek, ácsok, tetőfedők) laktak. A szűkös megélhetés sokakat vitt orvvadászatra, mások kivándoroltak Amerikába, Kanadába” (Irányi, 2005). Az elemi iskolában az 1-3. és a 4-6. osztályokat összevonták, ami nem kedvezett a továbbtanulásnak, de ha valaki mégis képesnek mutatkozott, annak a szülei nem tudták vállalni a vele járó költségeket.

A falu lakosai „a nehézségek ellenére is igyekeztek kellemessé tenni az estéket. Ilyenkor összejöttek a szomszédok, kártyáztak, énekeltek, a petróleumlámpa körül összebújva német könyveket olvastak. Sokan idegenkedtek a villanytól, és nem kötötték rá a háztartásukat a hálózatra. A népházban működött a falu első rádiója, itt rendezték a háromnapos farsangi bálakat is. Itt ismerkedtek a legények meg a lányok, de német leány vagy legény nem állt szóba magyarral, rátartiak voltak, nem ereszkedtek le a náluk is szegényebb magyarokhoz” (Irányi, 2005, o.n.).

A második világháború idején még hangsúlyosabbá vált a nemzeti hovatartozás. „1941-ben a 900 nagyesztergári lakosból már 75% vallotta magát német nemzetiségűnek, vagy német anyanyelvű magyar nemzetiségűnek, s csak 25% írta magát teljesen magyarnak. Kardosréten viszont a 300 lakosból csak 1-2 német család volt.

A németiségtudat hirtelen feltörésében jelentős szerepe volt a német hadi sikereknek és a volksbundista propagandának is” (Irányi, 2005).

Az is igaz, hogy a faluból többeket kérdezés nélkül német anyanyelvűnek írtak be az 1941. évi összeíráskor, aminek következtében a német hadseregbe sorozták be őket azokkal együtt, akik valóban annak vallották magukat. Rokonai a következőképpen reflektált a helyzetre: „Kérem, van-e szíve, magyar szíve annak, aki ezek valamelyikére azt mondja, úgy kell nekik, minek vallották önként németnek magukat? Itt állok köztük, mind rám néz, tőlem vár megváltást... és én úgy érzem magam, mint a megvert pásztor, aki jobban akart törődni a nyájjal – mint szabad lett volna.”⁴⁴

Rokonai plébános „kritikával illette a magyar hatóságokat, hogy külpolitikai okokra hivatkozva eltűrték a népszámláláskor a nemzetiséggel való manipulációt, és hagyták a Volksbund szervezkedését is” (Irányi, 2005). Hasonlóan viselkedett, mint „a falu népének szülötte, Rédling János” (Irányi, 2005), aki villányi káplánként és KALOT vezetőként „szembefordult a Volksbund magyarellenes propagandájával, tiltakozott az SS-be történő kényszertoborzás ellen” (Magyar Katolikus Lexikon).

A leventék bevonásának megelőző napokról így emlékezik Rokonai plébános: „Erősen közeledett 1945. Nagysztergáron is egyre fogyogattak a templombajárók. A Volksbund jól végezte a dolgát. Külön regénybe kíváncskodnék a Volksbund és a Kalot-legények küzdelme. Később pedig az átvonuló német katonák, majd a szedett-vedett nyilas katonák garázdálkodásai. 1945. február 28-án a járás minden 14 éven felüli leventéjének indulnia kellett Németországba. [Kisbíró Szakács András dobolta ki a ... hirdetőt Zircen – 1945. február 27-én” (Rác, 1990, p. 39)] Pár nappal előbb lőttek agyon a csendőrök egy katonaszökevényt a templom előtt. Huszonnégy óra hosszat ki volt téve közszemlére, csak azután volt szabad eltemetni. Az én levente fiaim ezek után úgy döntöttek, hogy már unják a bujkálást a csendőrök elől, inkább megnézik 'Deutschlandot'” (Rokonai, 1972).⁴⁵

Rokonai plébánosként igyekezett mindent megtenni a nyájáért, különösen a fiatalokért, a leventékért. Rá is érvényesnek tekinthetjük, amit a Szent Imre Gimnázium tanáraitól ír Balog (1994, p. 30): „egyszerre volt tanár és más is: pap, szerzetes, [...] jóbarát, a diákpasztoráció fáradhatatlan mindenese”.

A rádió

Korszakunkban a tömegkommunikáció területén a sajtó mellett megjelent a mozi és a rádió is, amely mind nagyobb tömegek számára vált elérhetővé, és a szabadidő növekedésével rendszeres használatúvá. A két világháború közötti magyar társadalom alsó, középső és felső csoportjainak az életmódbeli különbségei igen jelentősek voltak. A tömegkultúra új és olcsó eszközeinek az elterjedése a társadalmi különbségek csökkenése irányába mutatott (Gergely, 2000). A rádió, a rádiózás közvetett módon hatott a fentebb tárgyalt szocializációs közegekre, informális tanulási szintekre (Horváth H., 2011).

44. VeML V. 425. kitelepítési iratok nemzetiségi helyzetkép, é. n.

45. Van egy másik változata ezen napok leírásának. Én a főszövegben közöltet gondolom hitelesnek. „Mikor már az 1945-ös év februárjában hetenként kétszer-háromszor razziáztak a nyilasok és a csendőrök a még be nem vonult férfinép után, mikor már elárulták és fölfedezték a kőhegyi erdőben lévő bunkereinket és nem lehetett bujkálni se a trágyadomb alatt, se a szénapadlason a fölfedezés veszélye nélkül, mikor már naphosszat ott feküdt a templom előtt az utcán agyonlőtt katonaszökevény, akkor jött a rendelkezés az előző összeírás alapján készített névsorral: az 1927–1930-beli leventéknek öt napi élelemmel másnap 10 órára a zirci állomáson kellett lenniük indulásra Németországba. Összehívtam a fiúkat és közöltem velük, hogy én már tovább nem tudom rejtegetni őket, de én mind ez ideig a levente parancsnokságra névsort nem adtam be, aki saját felelősségére el akar rejtőzni, tegye, én nem fogom keresni” (Répás József cikke Retrieved from <https://zirc.hu/aktualis/hirek/75-eve-indult-el-fajdalom-vonata> (2021. 07. 13.)

A rendszeres rádióadások megkezdése⁴⁶ után Magyarországon is rohamosan hódított a modern kornak ez az új vívmánya, elsősorban a fővárosban, de a kisebb városokban is, egyre több vendéglő bővítette a kínálatát azzal, hogy rádiót is lehetett hallgatni tereiben. 1929-ben már közel 250 ezer háztartásban volt fogható a rádióadás (Hargitay, 2000). A kultuszminiszter, Klebelsberg is nagy jelentőséget tulajdonított a rádiónak, mert az nagymértékben segítheti „a kulturális demokrácia kiteljesítését”, mivel az országot egy „nagy tanteremmé” képes változtatni (T. Kiss, 1998, p. 130). A miniszter optimizmusát nem igazolta vissza az 1927-ben végzett közvélemény-kutatás, amely szerint a rádióműsorok tetszési listája élén holtversenyben a magyar nóta és a cigányzene álltak. A közönség 91%-a szavazott ezekre a műfajokra (Hargitay, 2000).

Azt jól ítélte meg Klebelsberg, hogy a tömegkommunikáció modern eszköze óriási lehetőségeket kínál, például az ígéhirdetés területén is. „1926. január 31-én a pesti Belvárosi Plébániatemplomból Tóth Tihamér tartotta az első magyar rádiós szentbeszédet. [...] A kezdeményezés valóban korszakos volt, hiszen ez a rádiós szentbeszéd az egész világon az elsők közé tartozott. [...] Ezt követően Tóth Tihamér csütörtökönként az ifjúság számára mondott szentbeszédeit közvetítette a rádió” (Gergely, 2000, pp. 178–179.). Bár számos egyházi vezető ellenezte az ígéhirdetésnek ezt a formáját, de végül tudomásul vették, mivel nyilvánvalóan hatékonynak bizonyult. Az „ígéhirdetés kilépett a templom falai közül, s eljutott hívőhöz és nem hívőhöz, katolikushoz és protestánszhoz, mondhatni a mindennapi élet része lett” (Gergely, 2000, p. 178.).

„A tömegkommunikáció már a kezdet kezdetén is a siker csúcsaira tudta röpíteni kedveltjeit, s ez történt Tóth Tihamérral is.⁴⁷ Rendszeresen elhangzó vásár- és ünnepnap szentbeszédeit az egész ország hallgatta és várta, majd pedig azt baráti társaságokban, családokban, munkahelyeken megbeszélték, megvitatták. De őt hallgatták a jelesebb egyházi ünnepeken is. Valóban mestere volt a rádiós szónoklatnak [...], Így az éter hullámain is meg tudta teremteni a szinte személyes kapcsolatot hallgatóival [...] a technika és a tömegkommunikáció korában 'egyeztette össze' sikerrel az ígéhirdetést, a pasztorációt, a keresztény értékek közvetítését a társadalom széles rétegei felé a modern, 'lélek nélküli' technikával” (Gergely, 2000, p. 179).

Rokonai nemcsak gyerekként, hanem felszentelt papként és okleveles tanárként is nagyra becsülte Tóth Tihamér személyét és tevékenységét. A rádiós szentbeszédeit külön kiemelte. Értékesnek és a világ fejlődésével haladónak tarthatta a keresztény értékeknek a rádión keresztül történő közvetítését, és a heti rendszerességgel az ifjúságnak szóló ígéhirdetést. A rádiózással kapcsolatos nézeteiben, hozzáállásában szerepet játszott technikai ügyessége, képzettsége, amely révén ebben a találmányban is alkalmas eszközt, egy modern, rádióhullámokkal működő szószéket láthatott a pasztoráció művelésére. Az Eucharisztikus Kongresszuson szerzett gyóntatási tapasztalatai is azt erősítették benne, hogy fontos a hitbeli élet ébren tartása, amihez a rádiós szentbeszéd sokakhoz eljutó, jó lehetőséget kínáltak.

46. 1925. december elsején szólalt meg az éterben a Magyar Rádió első hivatalos adása, egy fél évtizeddel azután, hogy az Egyesült Államokban beindult az első rádióállomás (Hargitay 2000).

47. „A Magyar Rádió és Tóth Tihamér szerencsésen egymásra találtak, és így lett őbelőle az első magyar 'rádiós apostol', akinek megszólalását az éter hullámain milliók várták itthon és a határokon túl egyaránt” (Gergely, 2000, p. 178.).

Összefoglalás

A rendelkezésre álló meglehetősen töredékes adatok alapján felvázolható a következő portré (is) az 1945. február 28-án a bevagonírozott leventékhez felszálló plébános-szerzetes-tanárról:

Rokonai Pesztalics Lajos szülővárosa, Pancsova sokszínű, lüktető környezet jelentett számára, de a táj szépsége kirándulásokra és a várostól való elhúzódásra, a szemlélődésre is lehetőséget adott. Ez környezet is hatással lehetett temperamentumára, amelynek „délszláv, ellágyulásra, kitörő lelkesedésre, borongós hangulatokra és pillanatnyi föllobbanásra hajlamos szöttest – nekrológ írója szerint – magán viselte egész életében” (-s -n, 1984, p. 103). Szülővárosának köszönhette a németnyelv tudásának a megalapozását és a gyakorlatiasságát. A család – bár Trianon után költözésre kényszerült – anyagi helyzete alapján megengedhette, hogy jó iskolákba járjanak a gyerekei, és a testvérek inspirálóan hatottak egymásra. Nővére diplomás gyógyszerész lett, öccse követte a Mintagimnáziumba, majd a papi pályán is.

Középiskolai tanulmányait az ország egyik legjobb gimnáziumában végezte, az egyes évfolyamokat általában jó eredményekkel zárta. Aktívan vett részt az iskolai életben, a különböző ünnepeken, rendezvényeken, gyakran szerepelt színi előadásokban, ő vezette a cserkész énekkart. A Mintagimnázium jellegéből adódóan Rokonai gyakran találkozott tanárjelöltekkel, akik a végzésük előtt itt szereztek pedagógiai-tanítási gyakorlatot. Ez egyfajta tapasztalatot is adott a szerzetes tanári pályára készülő ifjúnak. A Főgimnáziumban magába szívhatta a kármáni eszmét: „A növendékek elé nem tűzhetni más célt, mint amire lelkiismerete mindenkit kötelez: az erényes életét” (Schiller, 2012). Ezt a gondolatot Tóth Tihamér személyében megtestesülni látta, nem véletlen volt Tóth nagy hatással Rokonai Simon iskolai és cserkész tevékenységére. Tóth leírásában Rokonait olyan diáknak látjuk, aki figyel a rendre, aki a társaival együtt nagyon kíváncsi a tanár-pap-cserkészparancsnok elbeszéléseire. Olyan fiú, aki szívesen vállal feladatot, végez fizikai munkát, amiben ügyes és kreatív; olyan fiú volt, aki nem szereti a lustaságot, abban az akaraterő hiányát látja.

Rokonai Simon szívesen vett rész a cserkészcsapat munkájában. Szeretett a természetben lenni, jól tájékozódott a terepen, nem véletlen, hogy már ötödikes gimnazistaként őt küldték turisztikai vezetőképzésre. Vezette a cserkészénekkart, ami arra utal, hogy jó zenei érzéke lehetett. Őrsvezetői feladatot is kapott, tehát látták benne a lehetőséget – több tekintetben is – a vezetői szerepre. Rokonai szívesen mérette meg magát különpróbakon. Szakácstudásával és kezűgyességével kitűnt a többiek közül. Örömmel vállalt feladatokat, a táborozáskor ő fújta az ébresztőt. Rokonaihoz közel állt a cserkész-pedagógia fő célkitűzése a jellemes személyiség, amit mindenkinek saját tudatos munkájával kellett alakítani-formálni.

Tóth Tihamér nyomdokain járva lépett be a cisztercita rendbe 1928-ban. Vállalta (a noviciátust is beleszámítva) a 10 éves felkészülést, tanulást, hogy mint pap és okleveles középiskolai tanár megkezdhesse munkáját – a magyarországi ciszterciták sajátossága szerint – az ifjúság oktatását, nevelését. Rokonai elköteleződését mutatja, hogy 1934-ben pappá szentelték, ami egyúttal azt is jelenti, hogy örök fogadalmat tett. Rokonai híven követte a fogadalom három elvét (stabilitas, conversio, obedientia), és okkal küldhették őt a Bernardium képviselőjében a ciszterci rend pécsi Nagy Lajos Gimnáziuma új épületének avatására. Rokonai Pesztalics Lajos olyan közösség tagja lett, amely szigorúan ragaszkodott a Szent Benedek-i „ora et labora” elvhez, ugyanakkor szabályzatával kizárta a túlzott centralizáció lehetőségét és biztosította az apátságok közötti egységet. Hasonló egymás mellettséget tapasztalhatott meg a cserkészletben is.

Rokonai Simon cisztercita rend XI. kerületi Szent Imre Főgimnáziumának a mennyiségtan és a fizika okleveles tanára lett. A XI. ker. Fehérvár úti polgári leányiskolában is oktatott hittant az ifjú leányoknak. Megtapasztalhatta, hogy a szerzetesi életforma milyen „sok energiát tud fordítani önképzésre (ardere) és mások nevelése-

oktatása (Lucere) számára” (Várnagy, 1996, p. 388). Tanárként is aktívan volt jelen a cserkészéletben, a Főgimnázium 25. Szent Imre cserkészcsapata egyik rajának parancsnoka volt. A Mintagimnáziumban szerzett diák és tanárjelölti tapasztalatok, a Szent Imre tanári karának szellemisége ösztönözte a tudása gyarapítására és mintául szolgált a nevelői-oktatói munkájához.

Nagy odaadással látott neki első papi megbízatásának, Elődszálláson a segédlelkészi hivatal betöltésének. Már ekkor a gyónatás kiemelt figyelmet kapott a munkájában. Így fogalmaz visszatekintve erre az időre: „a gyónás olyan szentség, amelyik nemcsak fölloldozást, de kegyelmet is ad” (Rokonai, 1972). Ezen a téren is sokat tanult „első főnökétől”, Pongrác bácsitól. Mikor Nagyesztergárra került plébánosként, akkor is igyekezett mindent megtenni a nyájáért, különösen a fiatalokért, a leventékért. Kritizálta a magyar hatóságokat, hogy hagyták az 1941. évi népszámláláskor a nemzetiséggel történő manipulációkat, miként a Volksbund szervezkedését is. Papként, szerzetesként egyértelműen az aktív, cselekvő jelenlét mellett köteleződött el, ami a nevelő-oktató munkát jelentette.

Azt is láthatjuk, hogy Rokonai nyitott volt az újdonságra, a kor technikai vívmányának, a rádiónak a bevonására az igehirdetés, a pasztoráció, a keresztény értékek közvetítésébe. Mesterének, Tóth Tihamérnak az első rádiós szentbeszédét követően nagyra értékelte a csütörtökönként az ifjúság számára mondott szentbeszédeit. Megérezte, hogy Tóth „valóban mestere volt a rádiós szónoklatnak [...], az éter hullámain is meg tudta teremteni a szinte személyes kapcsolatot hallgatóival” (Gergely, 2000, p. 179).

A szocializációs színterek elemzése, az összegyűjtött töredékek alapján Rokonai Simon érett személyiségként mutatkozik előttünk, aki vezetői képességekkel rendelkezik, aki elköteleződött pap és szerzetes, aki kiváló műhelyekben sajátíthatta el a nevelés-oktatás tudományát, aki számára ugyanolyan fontos az önképzés, mint a mások nevelése. A cisztercita rendben a Simon nevet, egy vértanú apostol nevét kapta. Hogy a név és a személy mikor talált egymásra, mikor történt meg az új névvel az önazonosság, nem tudjuk, ugyanakkor meggyőződésünk, hogy a bemutatott töredékekből kirajzolódó képpel közelebb kerültünk Rokonai Simon személyéhez.

Irodalom

1. XVI. Benedek (2006). Részletek XVI. Benedek pápa 2006. október 11-ei katekéziséből. Magyar Kurír Katolikus Hírportál. 2020. október 28. Retrieved from <https://www.magyarkurir.hu/hirek/szent-simon-es-szent-judas-tade-apostolok> (2021.07.31.)
2. Badál, E., Á. (2012). *Endrédy Vendel a ciszterci pedagógus és mártírsorsú zirci apát*. Zirci Ciszterci Apátság és a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium.
3. Bagdy, E. (1977). *Családi szocializáció és személyiségzavarok*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
4. Balog, E. (Ed.) (1994). *A Ciszterci Rend Budai Szent Imre Gimnáziumának története. Az alapítástól – a szétszóratásig, és még azon túl is ... 1912 – 1948 – 1958*. Retrieved from https://szig.hu/_user/browser/File/Bal%20oldali%20men%C5%B1kh%C3%B6z%20tartoz%C3%B3%20f%C3%A1jlok/iskola_tortenet/gimi%20tortenete.pdf (2021.07.21.)
5. A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Almanachja fennállásának 300. tanévében az MCMXXXIV – MCMXXXV. tanévre. (1935) Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/51306181.pdf> (2021.07.11.)
6. Camus, A. (1972). *A bukás*. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó.
7. Cúthné Gyóni, E. (2014). *A ciszterci rend története Magyarországon 1945 után. A Ciszterci Rend Zirci Apátsága 1945 és 1981 között*. Doktori Disszertáció, ELTE, BTK. Retrieved from <http://doktori.btk.elte.hu/hist/cuthnegyonieszter/diss.pdf> (2021.07.21.)
8. Csizmazia, P. (1982). A magyar szerzetesek és a szerzetestanári hivatás. In *Ciszterci lelkiesség*. (pp. 84–100) Eisenstadt: Prugg Verlag.
9. Diós, I. (é.n.). Szentek élete. A Szent István Társulatnál megjelent két kötet elektronikus változata. Retrieved from <https://archiv.katolikus.hu/szentek/1028.html> (2021.07.21.)
10. Erdei, I. M. (2017). Fogatkozó magyar világ a Torontál legdélebbi városában. *Aracs*, (17)2, 75–84.
11. Erdős, L. (2009). Emlékezés Hagyó-Kovács Gyulára, a Zirci Apátság előszállási jószágkormányzójára. In Guitman Barnabás (Ed.). *A Ciszterci Rend Magyarországon és Közép-Európában*. (pp. 376–380) Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar. Retrieved from http://real.mtak.hu/23722/1/Foldvari2009_Eger_Ciszter_Gimn_Gor_kat_diakok_u.PDF (2021.07.27.)
12. Fábrián, I.. Pancsova. In *Magyarország vármegyéi és városai. A teljes „Borovszky”*. (2004) Digitális kiadás: Arcanum Adatbázis Kft. Retrieved from <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/index.html> (2021.07.26.)
13. Fejér, A. (1912). Könyvkötő-szlőjd a bajai főgimnáziumban. *Magyar Középközlöny*, 4,
14. Gaszparics, Gy. (2014). A jászóvári premontrei kanonokrend szerzetesrendi nevei az 1802-es visszaállítást követő évszázadban. *Névtani Értesítő*, 36, 73–79. Retrieved from https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/11866/ne36_05ggy.pdf (2021.07.21.)
15. Gasparics, Gy. (2015). A csornai premontrei szerzetesrend rendi neveinek vizsgálata a rend 1868. évi névtára alapján. In Kalcsó, Gy. (Ed.), *Tanulmányok a magyar nyelvről*. (pp. 79–84) Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Nova Series Tom.XLII. Sectio Linguistica Hungarica. Eger: Eszterházy Károly Főiskola.
16. Gergely, F. & Kiss Gy. (1976). *Horthy leventéi: A leventeintézmény története*. Budapest: Kossuth Kiadó.
17. Gergely, F. (1989). *A magyar cserkészlet története. 1910-1948*. Budapest: Göncöl Kiadó.
18. Gergely, J. (2000). Tóth Tihamér. *Vigília*, (65)3, 173–180.
19. Giddens, A. (2006). *Szociológia*. Budapest: Osiris.
20. Hargitay, H. (2000). 75 éves a Magyar Rádió. Retrieved from <http://www.hullamvadasz.hu/index.php3?tanulmany=7&szabadpolc=1> (2011.04.26.)
21. Hermann, A. (1891). Pancsova és vidéke. In *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen*. Magyarország II. kötet. Budapest: Magyar Királyi Államnyomda.

22. Hervay, F. L. (1991). A ciszterci rend története Magyarországon. In Lékai Lajos (Ed.), *A Ciszterciek, eszmény és valóság*. (pp. 470-492). Budapest: Szent István Társulat.
23. Hervay, F. L., Legeza, L. & Szacs vay, P. (1997). *Ciszterciek*. Budapest: Mikes Kiadó.
24. Horváth, H. A. (1988). *A 13-16 éves tanulók iskolai és iskolán kívüli gazdasági ismereteinek vizsgálata*. Kandidátusi értekezés. Kézirat.
25. Horváth, H. A. (2011a). *Informális tanulás*. Budapest: Gondolat.
26. Horváth, H. A. (2011b). *Informális tanulás az Aranycsapat korában*. Budapest: Gondolat.
27. Horváth, H. A. (2019). A Possible Model for Interpretation of Informal Learning. *Pedagogia Oggi*, 2, 28-48.
28. Irányi, L. (2005). *Nagyesztergár a XX. században. Grossestergaj im XX. Jahrhundert*. Retrieved from https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/nemetek/nagyesztergar/nagyesztergar_a_XX_szazadban/pages/magyar/000_konyveszeti_adatok.htm (2021.07.21.)
29. Jekelfalussy, J. (Ed.) (1892). *Magyarország iparosainak és kereskedőinek cím- és lakjegyzéke*. Budapest: Pesti Könyvnyomda Részvény-Társaság.
30. Kamarás, I. (2021). Sík Sándor kegyes pedagógiája. In Kiss, E., Trencsényi, L. & Hudra, Á. (Ed.), *Abszolút pedagógusok. Új szempontok a XX. századi értelmiségtörténet kutatásához*. 2. bővített kiadás. Budapest: Létra Alapítvány & Magyar Pedagógiai Társaság. Retrieved from http://real-eod.mtak.hu/9589/1/abszolut_pedagogusok_2021.pdf (2021.07.26.)
31. Kapsza, M. (2007). A gimnáziumi évek (1940-1948). Retrieved from <https://adoc.pub/a-gimnaziumi-evek-.html> (2021.07.26.)
32. King, P. (2007). *A monachizmus Nyugaton*. Budapest: Szent István Társulat. Ford.: Balássy, A.
33. Kozma, T. (1999). *Bevezetés a nevelésszociológiába*. 5. átdolg. kiadás. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
34. Lékai, L. (1991). *A Ciszterciek. Eszmény és valóság*. Budapest: Szent István Társulat.
35. L[ukács] L. (1988). A Vigília beszélgetése Halász Piusszal. *Vigília*, 7, 529-533. Retrieved from https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_1988_07_facsimile.pdf#page=51
36. Magyar Cserkész. 1926 (VII.) 16-17. sz. 250.o. (aug. 1.) https://epa.oszk.hu/03500/03586/00092/pdf/EPA03586_magyar_cserkesz_1926_16-17.pdf
37. Magyar Katolikus Lexikon internetes változata. Pálos Könyvtár, 1980-2013. Retrieved from <http://lexikon.katolikus.hu/R/R%C3%A9dling.html> (2021.07.26.)
38. Magyar Kurír Retrieved from <https://www.magyarkurir.hu/hazai/ujraszenteltek-nagyesztergari-templomot> (2021.07.13.)
39. Magyar Virtuális Enciklopédia (2004) Retrieved from <http://www.hunfi.hu/nyiri/enc/1enciklopedia/fogalmi/szoc/szocializacio.htm> (2021.07.26.)
40. Mák, F. (2019). *Sajtó a birodalom határán. Hírlapok és a nemzeti újjászületés a kiegyezés utáni Délvidéken*. Budapest: Médiatudományi Intézet. file:///C:/Users/user/Downloads/MK35web.pdf (2021. 07. 31.)
41. Memorandum (2000). *Memorandum az egész életen át tartó tanulásról*. Brussels: Európai Bizottság.
42. Mészáros, I. (1992). *Sík Sándor, a pedagógus*. Budapest: OPKM.
43. Nagy, Á. (2010). A harmadlagos szocializációs közeg és az ifjúságügy mint önálló terület elméleti alapjai. *Pedagógiai Szemle*, 6-7, 3-24.
44. Nagy, I., G. (2009). A közigazgatási tisztviselők névmagyarosítása Somogy és Baranya megyében (1933-1938). In Farkas, T. & Kozma, I. (Ed.), *A Családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*. Budapest: Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság.
45. Németh, B. (2007). A lifelong learning paradigma értelmezése. Retrieved from <https://docplayer.hu/19405827-A-lifelong-learning-paradigma-ertelmezese.html> (2021.07.20.)

46. N. Kollár, K. & Szabó, É. (Ed.) (2004). *Pszichológia pedagógusoknak*. Retrieved from https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_pszichologia_pedagogusoknak/adatok.html (2021. 07. 13.)
47. P. Miklós, T. (2003). Fejezetek a hazai gyermeküdtetés és ifjúsági turizmus történetéből: Cserkésztaborozás és turisztikai tevékenység a 20. század első felében. *Új Pedagógiai Szemle*, 7–8, 218–227.
48. Reiszig, E. Torontál vármegye községei. In *Magyarország vármegyéi és városai. A teljes „Borovszky”*. Digitális kiadás: Arcanum Adatbázis Kft., 2004. Retrieved from <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/6.html> (2021.07.26.)
49. Rokonai, S. (1939). Tóth Tihamér emlékének. *Katolikus Kántor. Egyházzenei Szemle*, 6, 81.
50. Rokonai, S. (1972). *Önéletrajz 1936–1946. Gyóntatásokkal kapcsolatos élményeim – némi elkanyarodásokkal*. Kézirat, 1972. augusztus.
51. Schiller, R. (2012). Trefort gimnázium – a Minta 125 éves épülete. <https://www.termvil.hu/archiv/szamok/tv2012/tv1202/sch.html> (2021.07.13.)
52. Sebők, M. (Ed.) (2000): *Történeti antropológia. Módszertani írások és esettanulmányok*. Budapest: Replika Kör Kiadó.
53. Sík, S. (1930). *A cserkészlet*. Budapest: Magyar Szemle Társaság.
54. -s -n (1984). Rokonai Simon. *Szolgálat* 62, 103–104. Retrieved from http://www.ppek.hu/facsimile/Szolgalat_62_1984_2.pdf (2021.07.13.)
55. Szmodits, L. (2015). *Nők a magyarországi gyógyszerészetben a magyarországi gyógyszerészképző helyeken (Budapest, Kolozsvár, Szeged) 1950-ig végzett női gyógyszerészek névszerinti listájával*. Retrieved from <http://pharmaonline.hu/download> (2021.07.31.)
56. Tóth, T. (1926). *A vallásos ifjú I-II*. Budapest: Szent István Társulat. Retrieved from <http://www.ppek.hu/k543.htm> (2021.07.31.)
57. Turbucz, D. (2014). A magyar történettudomány Horthy-képe (1945–1989). *Történelmi Szemle* 4, 663–688.
58. Várnagy, E. (1996). Ciszterciek és pedagógia. *Magyar Pedagógia*, (96)4, 383–388.
59. Wikipedia szócikk a Ciszterci Rendről. Retrieved from <https://hu.wikipedia.org/wiki/Ciszterciek> (2021.07.13.)

Arcanum Digitális Tudástár

1. Nemzeti Újság, 1936. július 2. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/NemzetiUjsag_1936_07/?query=rokonai%20simon&pg=34&layout=s (2021. 07. 13.)
2. Pesti Hírlap, 1940. július 16. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/PestiHirlap_1940_07/?query=rokonai%20simon&pg=148&layout=s (2021.07.31.)
3. Rácz, S. (1990). *Zirc és a volt Cisztercita Apátság ragadványnevei* - Magyar Személynévi Adattárak 92. Budapest. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarSzemelyneviAdattarak_92_1990/ (2021.07.13.)
4. Sárkány, J., F. (Ed.) (1904). *Az Athenaeum nagy képes naptára*. Budapest. A tisztí címtár tárgymutatója. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/AtheneumNagyKepesNaptara_1904/?pg=277&layout=s (2021.07.31.)
5. Új Nemzedék 1940. július 2. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/UjNemzedek_1940_07/?query=rokonai%20simon&pg=11&layout=s (2021.07.31.)
6. Walgand, J. (1991). In memoriam Kanazawa József. *Új Ember*, 1991. július 28. 9. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/UjEmber_1991/?query=rokonai%20simon%20ciszterci%20szerzetes&pg=288&layout=s

Iskolai értesítők

1. Iskolai értesítők (1924). Magyar Királyi Tanárképző Intézet gyakorló főgimnáziuma, Budapest. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/Budapest_B560_TanarkepzoGyakFogimn_B604_1924/?query=pezstalic%20lajos&pg=28&layout=s (2021.07.02.)
2. Iskolai értesítők (1925). Magyar Királyi Tanárképző Intézet gyakorló főgimnáziuma, Budapest. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/Budapest_B560_TanarkepzoGyakFogimn_B605_1925/?query=pezstalic%20lajos&pg=56&layout=s (2021.07.02.)
3. Iskolai értesítők (1935a). Magyar Királyi Tanárképző Intézet gyakorló főgimnáziuma, Budapest. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/Budapest_B560_TanarkepzoGyakFogimn_B615_1935/?query=rokonai%20simon&pg=56&layout=s (2021.07.02.)
4. Iskolai értesítők (1935b). Ciszterci rend Nagy Lajos katolikus gimnáziuma, Pécs. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/Pecs_27004_ciszterci_27067_1935/?query=rokonai%20simon&pg=15&layout=s (2021.07.02.)
5. Iskolai értesítők (1937). XI. ker. Fehérvári-úti polgári leányiskola, Budapest. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/Budapest_B4593_B4604_1937/?query=rokonai%20simon&pg=8&layout=s (2021.07.26.)
6. Iskolai értesítők (1938). Ciszterci rend I. kerületi Szent Imre főgimnáziuma, Budapest. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/Budapest_B1527_1kerCiszterciSzentImreFogimn_B1552_1938/?query=rokonai%20simon&pg=79&layout=s (2021.07.26.)
7. Iskolai értesítők (1939). Ciszterci rend I. kerületi Szent Imre főgimnáziuma, Budapest. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/Budapest_B1527_1kerCiszterciSzentImreFogimn_B1553_1939/?query=rokonai%20simon&pg=46&layout=s (2021.07.26.)
8. Iskolai értesítők (1940). Állami gimnázium, Szentgotthárd. Retrieved from https://adt.arcanum.com/hu/view/Szentgotthard_36946_AllamiGimnazium_36990_1940/?query=rokonai%20simon&pg=13&layout=s (2021.07.26.)

Lajos Simon Rokonai. Social Environments, Informal Learning Settings in the First Half of His Life

The study presents the first phase of the life of Lajos Simon Rokonai, who is remembered by the grateful young people ("levente") of Bakony as a leader, patron and pastor, as immortalised on a marble memorial plaque. Few sources are available about the Cistercian monk teacher who voluntarily accompanied the 800 young men („levente”) from Zirc to Germany on 28 February 1945. This article attempts to build on fragments of facts, small potsherds, and to supplement them with social, cultural and mental history. The justification for the approach chosen is provided by the concept of agencies of socialization (Giddens, 2006), which refers to groups or social contexts that can be considered as the scenes of socialization and enculturation. Giddens always sees socialization as a structured environment that leads the individual to participate in social practices within a certain framework. Giddens argues that more than one of these agencies may play a role at different stages of an individual's life, in fact there are as many agencies of socialization as there are groups or social situations in which people spend a significant part of their lives (Giddens, 2006, pp. 143–147). Socialization effects are accompanied by informal learning, so the impact of a given framework depends not only on the time spent in it, but also on the intensity of participation, the individual himself and the extent to which he reflects on his own informal learning (Horváth H., 2011b, 2019). The main locations of Rokonai's life are known, so by examining these scenes of socialization we can obtain additional information to the fragmented biography. Here we can search, in these frameworks, for the impressions and character-shaping influences that the Cistercian monk teacher valued/experienced during his interactions with them. From the small facts, inferences and probabilities thus obtained, we try to outline Rokonai's human, pedagogical-monastic traits.

Keywords: Simon Rokonai, institution of the „levente”, agencies of socialization, informal learning, Cistercian